

PRITARTA

Vilniaus miesto savivaldybės
administracijos direktoriaus
2017 m. _____ mėn. _____ d.
įsakymu Nr. _____

PATVIRTINTA

Vilniaus lopšelio-darželio "Varpelis"
direktoriaus 2017 m. _____ mėn. ____ d.
įsakymu Nr. _____

VILNIAUS LOPŠELIS DARŽELIS „VARPELIS“

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

2017 metai

TURINYS

- I. Bendrosios nuostatos.....
 - II. Ikmokyklinio ugdymo principai.....
 - III. Tikslas ir uždaviniai
 - IV. Ugdymo turinys, metodai, priemonės
 - V. Ugdymo pasiekimai ir jų vertinimas
 - VI. Naudota literatūra ir informacijos šaltiniai
- Priedas Nr. 2.

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Duomenys apie įstaigą

Vilniaus lopšelis darželis „Varpelis“ – juridinis asmuo, nesiekianti pelno Vilniaus miesto savivaldybės institucija.

Teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Grupė – neformaliojo švietimo ikimokyklinio ugdymo mokykla.

Tipas – lopšelis-darželis.

Ugdymo(si) kalba: lietuvių kalba.

Ugdymo(si) forma: dieninė.

Adresas: Ukmergės g. 204, LT – 07167 Vilnius.

Telefonai: (8 5) 2417020; (8 5) 2422845.

Elektroninis paštas: rastine@varpelis.vilnius.lm.lt.

Interneto svetainės adresas: www.seskinėsvarpelis.lt.

Požiūris į vaiką ir jo ugdymą(si).

Lopšelis-darželis „Varpelis“ vykdo neformaliojo švietimo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Ikimokyklinio ugdymo programa atliepia Valstybinės švietimo strategijos 2013-2022 metų nuostatas ir šių nuostatų įgyvendinimo programą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją (2003), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (2014), Vilniaus miesto savivaldybės 2010 – 2020 metų strateginio veiklos plano ir Vilniaus lopšelio-darželio „Varpelis“ 2014-2018 metų strateginio plano nuostatas.

Ikimokyklinio ugdymo programa skirta vaikams nuo 2 iki (5) 6 metų. Šia programa siekiama užtikrinti kiekvienam amžiaus tarpsniui svarbių vaiko gebėjimų nuoseklų ugdymą(si). Įstaigoje įgyvendinamos humanistinės psichologijos idėjos. Humanistiniu požiūriu vaikas yra savo tobulėjimo, saviugdos proceso subjektas. Į vaiko interesus nukreipta visa ugdymo(si) aplinka. Vaikai renkasi veiklą pagal amžių, turimą patirtį, interesus, pomėgius ir patenkina svarbiausius savo poreikius: žaisti, pažinti, kurti, eksperimentuoti, judėti. Ugdytiniai savo individualumą išreiškia per įvairiai organizuojamą veiklą darželio edukacinėse erdvėse (grupių patalpos, salė, lauko aikštelės ir kt.), kurios skatina vaikų kūrybiškumą, saviraišką, sėkmingą raidą.

Lopšelio darželio pedagogai. Įstaigos keliamus tikslus ir uždavinius įgyvendina kompetentingas ir darbštus pedagogų kolektyvas, kuris neabejingas inovacijoms, naujoms idėjoms, tobulėjimui, kompetencijų ugdymui, šiuolaikiniam bendravimui su tėvais. Darželyje dirba 25 pedagogai (5 pedagogai įgiję mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją, 20 iš jų vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją) vadovaudamiesi humanistinės, pragmatinės, realistinės ir idealistinės filosofinių krypčių idėjomis. Grupių auklėtojoms ugdymo procese talkina meninio ugdymo pedagogas, logopedas, psichologas. Meninio ugdymo pedagogas turiningai organizuoja vaikų muzikinį, meninį ugdymą bei visus įstaigoje vykdomus muzikinius, meninius renginius, skiria didelį dėmesį gabių ir talentingų vaikų atpažinimui ir ugdymui muzikos srityje. Logopedas teikia pagalbą vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, tiria vaikų kalbą, bendrauja su grupių pedagogais, teikia konsultacijas vaikų tėvams. Psichologas padeda vaikams turintiems elgesio, emocijų, bendravimo problemų, skatina jų bendravimą su kitais vaikais. Konsultuoja ir teikia informaciją apie ugdytinius, turinčius psichologinių, asmenybės ir ugdymo(si) problemų, suinteresuotiems asmenims ar institucijoms, susijusioms su šių vaikų ugdymu(si). Veikia Vaiko gerovės komisija, kurios paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, Ugdymo programos pritaikymą vaikams turintiems specialiųjų poreikių (kalbos, elgesio ir emocijų sutrikimus turintys, gabūs vaikai), atlieka pirminį įvertinimą bei kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas.

Lopšelio darželio savitumas. Pedagogų bendruomenė atnaujindama ikimokyklinio ugdymo programą atsižvelgė į įstaigą lankančių vaikų poreikius, norus, tėvų pageidavimus (įstaigoje yra mišraus amžiaus grupė, kurioje ugdomi broliukai ir sesutės, giminaičiai, kaimynai). Mums artimos Vakarų Europos šalių teoretikų pedagoginės idėjos, tokių kaip F.Freblio (žaidimas – pagrindinis ugdymo(si) metodas), O.Dekrolio (gamtos ir natūralios aplinkos įtaka vaiko ugdymui), darželyje veikia grupės, ugdymo(si) procese taikančios Valdorfo ir M. Montessori metodų elementus. Valdorfo (R. Štainerio) pedagogikos tikslas – laisva, harmoninga asmenybė (D.Žilienė, 1997). R.Štaineris ugdymą grindė natūraliu pažinimu, vaizduotės lavinimu, įvairių situacijų išgyvenimu. Vienas iš pagrindinių šios pedagogikos principų, taikomų ugdyme, tai – mokymas kūrybiškai telkti jėgas, gamtos pažinimo ir meninio skonio lavinimas, mokymas jausti save, šalia esantį žmogų, aplinką. Ugdant įtvirtinama nuostata, kad glaudus žmogaus ir gamtos santykis stiprina žmogų, ugdo dvasines jo vertybes.

M.Montessori pedagoginė sistema remiasi universaliomis kultūrinėmis vertybėmis. Grupės aplinkoje, kurioje taikomi M.Monessori metodo ugdymo(si) elementai, mokslo medžiaga – kalba,

biologija, ir pan. - sudaro atskirą taką pasauliui tyrinėti, individualiems atradimams, kurie įgalina vaikus kilti į aukštesnį idėjų pasaulį, nes tikrasis žmogaus pašaukimas – ne vien būti, bet ir kurti (V.Gasparkaitė 2000). Ne žinios yra svarbiausia vaikui, jos ateina savaime, bet natūralus noras veikti, turėti pasirinkimo laisvę, patenkinti visus poreikius, kuriuos suteikia gamta.

Įstaigoje didelis dėmesys skiriamas gamtamokslinių pradmenų ugdymui(si), jis integruojamas į įvairias vaiko veiklos sritis. Gamtos pažinimas padeda vaikui tenkinti prigimtinius, kultūrinius, etninius, socialinius, pažinimo poreikius, puoselėti mokymosi motyvaciją. Tam mūsų įstaigoje tinkamai sudaromos edukacinės gamtai pažinti erdvės, stebima ir tiriama gamta, artimiausioje aplinkoje atliekami stebėjimai, eksperimentai, bandymai. Gamtoje ugdytiniams sudaromos sąlygos savarankiškai veikti, atsiskleisti iniciatyvumui, kūrybiškai reikštis, savitai kurti.

Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai. Lopšelio darželio personalas, atsižvelgdamas į tėvų poreikius, siekia tapti ugdymo(si) proceso partneriais, su šeimomis užmezgamas ir palaikomas abipusis, draugiškas, atviras santykis. Bendraujant su šeima vadovaujamosi šiomis nuostatomis:

- Pagarbos – šeimą priimti tokią, kokia ji yra;
- Pozityvumo – remtis šeimos gerąja patirtimi, stipriosiomis jos pusėmis;
- Nuoseklumo – laipsniškai įtraukti šeimą į grupės gyvenimą;
- Įsipareigojimo – prisiimti atsakomybę už paslaugų kokybę;
- Objektyvumo – sudaryti sąlygas visiems vienodai naudotis teikiamomis paslaugomis;
- Konfidencialumo - apie vaiko ugdymą(si) informuoti tik jo šeimą;
- Pasitikėjimo – saugoti ir puoselėti abipusį pasitikėjimą.

Vilniaus lopšelio darželio „Varpelis“ personalas realizuoja vietos bendruomenės poreikį bendradarbiauti su socialiniais partneriais – Vilniaus miesto metodinio ratelio „Gija“ nariais, Vilniaus kolegijos studentais, Vilniaus miesto Maironio progimnazijos mokytojais, kurie noriai domisi būsimais jų ugdytiniais. Mūsų pedagogai stebi mokinių pasiekimus pradinėse klasėse. Pasitelkiant tėvų bendruomenę nuolat analizuojami darbo rezultatai, ieškoma naujų būdų ir formų kaip tobulinti ugdymosi kokybę, sprendžiamos iškilusios problemos, peržiūrimos ugdymo(si) prioritetinės kryptys. Ugdymo(si) turinio įgyvendinimui, kuriama ir pritaikoma pagal kiekvieną amžiaus tarpsnį, į ugdymo(si) turinius orientuota, saugi aplinka: grupės erdvės, meninio ugdymo salė, logopedo-psichologo kabinetas, žaidimų aikštelės lauke. Išorinės ir vidinės edukacinės erdvės turi įtakos ugdytinių dvasinei brandai – fizinei jų raidai, emocinei savijautai, ugdymo(si) motyvacijai, bendravimo ir bendradarbiavimo poreikių įgyvendinimui. Aplinka yra jauki, žaisminga, estetiška ir kūrybiška, funkcionali, skatinanti vaikų aktyvumą, norą veikti, ugdytis.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Atsižvelgiant į pasirinktą Ugdymo programos metodologiją, numatytą tikslą ir uždavinius, bendravimo su tėvais (globėjais), vietos bendruomene ir socialiniais partneriais formas, Vilniaus lopšelyje darželyje „Varpelis“ vaikų ugdymas grindžiamas vadovaujantis šiais pagrindiniais principais:

➤ **Humaniškumo principas** - pripažįstama teisė būti skirtingam, vaikas gerbiamas kaip asmenybė; pripažįstama vaiko vidinio pasaulio nepriklausomybė, savarankiškumas, teisė gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį. Ugdymas grindžiamas vaikui asmeniškai reikšmingais, prasmingais faktais, procesais, problemomis. Sudaromos sąlygos įvairių vaiko galių plėtojimui(si), harmoningam asmenybės vystymui(si).

➤ **Demokratiškumo principas** - įsisąmoninamos demokratijos vertybės, jomis grindžiamas gyvenimas, kuriami demokratiniai santykiai ir jų laikomasi, dora – kaip demokratijos pagrindas, švietimas visuotinai prieinamas.

➤ **Prieinamumo principas** – suteikia galimybę rinktis. Grupėse, kuriose teisė rinktis yra neatsiejama nuo mokymosi aplinkos, vaikai išmoksta vertinti savo sprendimų svarbą ir taip numatomos pasekmės.

➤ **Tęstinumo principas** – reiškiasi tuo, kad vienos rūšys gali lengvai stimuliuoti kitas, peraugti viena į kitą.

➤ **Individualumo principas** – kiekvienam vaikui būdingas individualaus vystymosi modelis bei sparta, temperamentas, patirties kaupimo ir šeimos gyvenimo būdas. Todėl tiek dienos ritmas, tiek suaugusiųjų bendravimas su vaikais privalo būti grindžiamas atsižvelgiant į šiuos skirtumus.

➤ **Konfidencialumo principas** – garantuoja, kad apie vaikų pasiekimus ir jų vertinimą informacija nebus viešinama. Apie vaiko ugdymą(si) ir jo vystymą(si) tėvams (globėjams) ir su vaiku dirbantiems specialistams informacija teikiama individualiai.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsninumuais, apdėti vaikai išsiugdyti sveikos gyvensenos, savarankiškumo, pozityvaus bendravimo su vaikais ir suaugusiais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokyti pradmenis.

UŽDAVINIAI :

Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinant saugią, ugdomą skatinančią aplinką, dialogine sąveika grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymą, siekti, kad vaikas:

- ◆ perimtu dorines-demokratinės vertybes, santykius su suaugusiais grindžiant pagarba ir tolerancija, lygybe, pasirinkimo laisve ir būtinomis taisyklėmis;
- ◆ užtikrinant saugią ir sveiką aplinką saugotų, stiprintų ir puoselėtų fizinę, psichinę sveikatą;
- ◆ siektų, kad tinkama gyvensena taptų socialine norma;
- ◆ tinkamai sukurtoje aplinkoje lavintų vaizduotę ir kūrybiškumą;
- ◆ mokytųsi pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius
- ◆ susipažintų su gamta, patikslintų bei pagilintų jau turimas žinias apie konkrečius aplinkos objektus, tobulintų ekologinę kultūrą.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS

Ši ikimokyklinio ugdymo programa reglamentuoja ankstyvojo amžiaus (1-3 m.) ir ikimokyklinio amžiaus (3-6 m.) vaikų ugdymą. Ugdymo turinys yra orientuotas į svarbiausią pasiekimą - vaiko asmenybės brandinimą, į sėkmingą jo pažangą ir gerus pasiekimus visose 18 pasiekimų sričių (https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf).

Siekiant ugdymo(si) rezultatų, pedagogai kuria situacijas palankias patirtiniam vaikų ugdymui(si), koordinuoja ugdymo(si) procesą, kuriame vyrauja sąveika tarp vaiko ir pedagogo, vaiko ir vaiko, vaiko ir aplinkos. Konkrečias veiklas vaikams pedagogas numato atsižvelgdamas į individualius vaikų poreikius bei ugdymosi ypatumus ir bendras ugdymo gaires. Pedagogai, parinkdami ugdymo(si) turinį, pritaiko aplinką grupėje, kitose ugdymo įstaigos patalpose, lauko teritorijoje ir už jos ribų, atsižvelgdami į bendrus grupę lankančių vaikų poreikius, ypatumus, tėvų lūkesčius. Pedagogai pateikia veiklų įvairovę, suteikdami ugdytiniams galimybę pasirinkti norimas ir priimtinas veiklas.

Ugdymo turinį padeda įgyvendinti tikslingas, kokybiškas, nuoseklus planavimas, kuris yra orientuotas į vaikų ugdymo(si) rezultatą ir yra atviras papildymui, keitimui, kooregavimui. Atvirasis ugdymosi veiklos planavimas sukuria sąlygas aktyviam vaiko ugdymui(si) ir numatytiems pasiekimams įgyti. (Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinės rekomendacijos: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/knyga%20>

[%20rekomendacijos.pdf.](#)

Ugdymo(si) metodai parenkami atsižvelgiant į vaikų norus, pedagogų sumanymus, veiklos vietą, šeimos rekomendacijas, pedagogų gerąją patirtį. Išskiriami šie ugdymo(si) metodai:

- ◆ žaidybinis metodas - skatina vaikų teigiamas emocijas, padeda formuoti socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukonzentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą;
- ◆ vaizdinis metodas - nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius;
- ◆ praktinis metodas - vaikams padeda per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką;
- ◆ žodinis metodas (pasakojimas, pokalbis)- suteikia galimybę perduoti informaciją;
- ◆ kūrybinis metodas - sudaro sąlygas vaikams reikšti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų. Juos papildome projektiniu metodu, kurio taikymas padeda formuoti įvairesnį ugdymo procesą;
- ◆ projektų metodas - vienas iš aktyviųjų metodų, skatinantis ugdymo turinio ir metodų kaitą, lanksčiai integruojant ugdymo sritis, individualizuojant ugdymą, jo turinį orientuojant į vaiko gyvenimui ir ugdymui(si) reikalingų kompetencijų plėtojimą.

Lopšelyje darželyje „Varpelis“ sukurta saugi, jauki aplinka, leidžianti pasireikšti visiems vaikų gebėjimams. Vaikai įstaigoje jaučiasi laukiami, saugūs, reikalingi, mylimi. Kiekviena grupė – atvira, ten sudarytos estetiška, vaiko kūrybingumą skatinanti aplinka. Edukacinės erdvės nuolat turtinama įvairiomis priemonėmis, skatinančiomis vaiko aktyvumą, norą pažinti, stebėti, kurti, tyrinėti, ieškoti, atrasti, bendrauti ir bendradarbiauti. Erdvės vaikų veiklai ir priemonės išdėstytos orientuojantis į vaikų interesus, kylančius sumanymus, žadina savaiminį perėjimą nuo vienos veiklos rūšies prie kitos.

Ugdymo(si) tikslų ir uždavinių įgyvendinimas siejamas su įvairių sričių vaikų gebėjimų ugdymu(si). Ikimokyklinio ugdymo pagrindą sudaro 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, kurias susisteminame pagal 5 kompetencijas: socialinę, pažinimo, komunikavimo, meninę, sveikatos saugojimo.

1.5–3 metai
SOCIALINĖ KOMPETENCIJA sietina su šiomis ugdymo (si) sritimis: savivokos ir savigarbos, emocijų suvokimo, savireguliacijos ir savikontrolės, santykių su bendraamžiais, santykių su suaugusiais bei iniciatyvumo ir atkaklumo.
Esminės nuostatos: <ul style="list-style-type: none">• vertina save teigimai,

<ul style="list-style-type: none"> • domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais, • sutelkia dėmesį, • geba valdyti emocijų raišką ir elgesį, • nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais ir bendraamžiais, • didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais. 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Atpažįsta save, kalba pirmuoju asmeniu	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako savo vardą; • rodo į save pirštu; • kalboje vartoja įvardžius „aš“, „mano“.
Skiria lytis	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja save veidrodyje; • atpažįsta, parodo kūno dalis; • jaučia skirtumą tarp mergaičių ir berniukų.
Pradeda atpažinti ir pavadinti jausmus, emocijas	<ul style="list-style-type: none"> • Reiškia mintis mimika: linksmas, liūdnas; • jaučiasi saugus grupės narių, šeimos ugdytojų tarpe; • kartoja veiksmus, kurie sukelia juoką, atkreipia dėmesį.
Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus	<ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, kur pavaizduoti liūdni, linksmi vaikai, pasako, ką jie galėtų jausti; • žaisdamas su draugais atkreipia dėmesį į kitų jausmus, paaiškina poelgius, ima rūpintis jais; • pradeda išklaudyti šalia esančius draugus.
Kartodamas veiksmą siekia numato rezultato	<ul style="list-style-type: none"> • Stato iš kaladėlių namelį; • dėlioja dėlionę, aprengia, nurengia lėlytę; • pats stengiasi nusirengti, tvarko savo drabužius, aunasi batukus; • taisyklingai laiko šaukštą, plaunasi rankas;
Bando laikytis taisyklių	<ul style="list-style-type: none"> • Atitraukia ranką nuo draudžiamo daikto; □ • Supranta, kad ką nors veikiant būtina laikytis ir laukti eilės; • pasidalina paprašytu daiktu ar daiktais su kitais; • bando prisiminti, kaip grupėje vaikai elgiasi; • tvarkosi savo išorę, naudoja nosinę, servetėlę; • pats stengiasi nusirengti, tvarko savo drabužius, aunasi batukus; • taisyklingai laiko šaukštą, savarankiškai valgo, žino savo vietą prie stalo, geria iš puoduko.
Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiųjų palaikymo	<ul style="list-style-type: none"> • Tvarko savo drabužius, aunasi batukus; • savarankiškai valgo, naudojami higiena; • savarankiškai lipa laiptais; • pasirenka žaidimą, draugą bendravimui, žaidimui kartu; • paduoda suaugusiam knygutę paskaityti ir pavartyti kartu.

Lengviau atsiskiria nuo tėvų	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta savo artimuosius, juos pavadina, jaučiasi mylimas; • neverkia paliekamas grupėje; • turi savo mylimą žaisliuką grupėje; • pažįsta auklėtoją; • saugiai jaučiasi grupėje.
Ieško bendraamžių draugijos, žaidžia greta	<ul style="list-style-type: none"> • Pasidalina paprašytu daiktu ar daiktais su kitais; • pasirenka žaidimą, draugą bendravimui, žaidimui kartu; • šoka, juda, kruta, išreiškia save vienas, poroje, draugijoje; • dalinasi žaislais grupėje; • pasiūlo žaislą draugui, rodo sugalvotus veiksmus; • pradeda išklaudyti šalia esančius draugus.
Dažniau kalbasi su kitais vaikais	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas bando kalbėtis, palaikyti kontaktą; • naudoja gestus, veido mimikas; • vartydamas knygutes pasakoja, rodo paveikslėlius, juos įvardija; • kartoja veiksmus, kurie sukelia juoką, atkreipia dėmesį, bando pasakyti; • trumpais sakiniais reiškia savo įspūdžius, emocijas; • kalba žaisliniu telefonu; • pasakoja apie mylimą gyvūnėlį, augalus ir kitus reiškinius; • domisi raidėmis; • piešdamas, lipdydamas nusako kas tai, įvardija, pasakoja.
Nuolat ką nors veikia, žaidžia juda	<ul style="list-style-type: none"> • Aktyviai tyrinėja savo aplinką; • apsikabina ir nešioja lėlę ar kitą minkštą žaislą; • šoka, niūniuoja klausydamas muzikos, dainelių, pasakėlių; • stebi kitus vaikus, bando prisijungti prie žaidimo; • susiranda sau patikimą veiklą.
Bando naujus žaislus, žaidimus, mėgsta elgtis rizikingai	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėdamas grupės aplinką liečia žaislus; • tyrinėja, stebi kitus vaikus, bando atlikti veiksmus; • bėga grupėje su žaislu, meta žaislą nežiūrėdamas kur; • pastumią draugą, atima žaislą.
Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“	<ul style="list-style-type: none"> • „Ne“ nori žaisti kartu su draugais; • nori arba nenori klausytis auklėtojos sekamos paskos, stebėti žaidžiant, veikiant; • nori arba nenori laikytis grupės taisyklių.
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	Popierinės kortelės vardui; saugaus elgesio kortelės, knygelės, paveikslėliai, dėlionės, stalo žaidimai, nuotaikų kortelės; siužetiniai žaislai; stalo žaidimai; atsipalaidavimo

	žaislai; priemonės šviesos ir šešėlių žaislui; veidrodžiai; muzikos įrašai; socialinio turinio knygelės, žurnalai; poelgio-pasekmės kortelės, paveikslėliai, dėlionės; žaislai, skirti žaidimui poromis (domino ir kt.); konstruktoriai; ; širmos, užtiesalai, dėžės, krepšeliai, pagalvėlės, kilimėliai; vaikiški rūbai; švenčių atributika; animaciniai filmukai.
PAŽINIMO KOMPETENCIJA	
sietina su smalsiu, aktyviu aplinkos tyrinėjimu, žinių ir patirties įgijimu ir pritaikymu tolesniam pažinimui ir mokymuisi, problemų sprendimui	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais, • domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando samprotauja, • nori pažinti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja, • nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus, • nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšius ir santykius, • domisi tuo, kas nauja, palankiai nusiteikęs naujoms veikloms, nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų, gyvūnų, daiktų, domisi jais	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi augalus, medžius, krūmus, vandenį; • vartydamas knygeles; • žaisdamas su gyvūnais(žaisliukais); • varto knygas ir parodo žinomus paukščius, gyvūnus; • stebi darželio teritorijoje atskrendančius paukščius; • tyrinėja savo drabužius ir pavadina, pats atsirenka savo daiktus.
Skiria atskirus gamtos reiškinius	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su vėjo malūnėliais; • žiūri metų laikų paveikslėlius; • gauda lietaus lašiukus, snaiges; • tiesia ranką į saulę, pasako, kad šilta; • lipdo senį besmegenį, važinėja rogutėmis; • tyrinėja smėlio savybes: sausas, birus, šlapias; • plukdo laivelius, šakeles, meta akmenukus Y vandenį, vartoja sąvokas: skęsta, tirpsta.
Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje	<ul style="list-style-type: none"> • Orientuojasi grupės erdvėje, žino kur išdėlioti įvairūs daiktai, žaislai, pats juos suranda, pasiima, padeda; • žino ir parodo kur yra rūbinė, prausykla, miegamasis, salė, laukas; • žino ir parodo lauke savo žaidimų aikštelę; žino kur mašinos važiuoja; • namuose turi savo kambarį, pasakoja, kas jame yra (žaislai, mašina, lėlė, kompiuteris ir kt.); • namuose žino ir parodo kur kambarys, virtuvė, vonia, tualetas, kur miega mama, tėtė, sesė, brolis.

<p>Žino savo ir savo šeimos narių vardus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Žiūri nuotraukas iš šeimos gyvenimo, komentuoja, kas tai, ką veikė tuo metu, kokia nuotaika; • parodo ir įvardija savo šeimos narius; • žaidžia vaidybinius žaidimus.
<p>Dalyvauja prižiūrint augalus ir gyvūnus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūri darželio teritorijoje augančius medžius, apkabina kamieną; • renka lapus ir žaidžia su jais, įvardija spalvas; • apžiūri darželio gėlyną, bando įvardyti gėlių spalvas; • žaidžia žaidimą: vaizduoja medžius, gėles; • žino, kad gėles reikia prižiūrėti, laistyti; • žino, kad be reikalo gėlių nereikia skinti; • žaidžia su medžių lapais; • varto knygas ir parodo žinomus paukščius, gyvūnus; • stebi darželio teritorijoje atskrendančius paukščius; • mėgdžioja jų čiulbėjimą, imituoja judesius; • varto knygeles, įvardija naminius paukščius, jų jauniklius.
<p>Skiria sąvokas „mažai“ ir „daug“; pradeda suprasti, ką reiškia padalinti kelis daiktus po vieną, po lygiai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dalinasi savo vaisėmis su draugais po lygiai; • bando dalintis žaislais; daiktais; • geba pasakyti, parodyti daug obuolių; kamuoliukų, lapų, kaladėlių.
<p>Geba išrikiuoti daiktus į eilę</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mauna žiedus ant stovėlio; • stato bokštą, dėdamas vieną kaladėlę ant kitos; • rikiuoja kaladėles pagal dydį, spalvą, formą; • medinius daiktus rikiuoja vienoje eilėje, plastikinius (kamuoliukai, puodeliai ir kt.) kitoje eilėje.
<p>Tapatina daiktus pagal formą, dydį</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Atrenka ir skiria pagal vieną požymį skirtingus daiktus; • atsistoja ant tokios pat spalvos skritulio, kurį pavadina; • atranda didelius- mažus daiktus; • atrenka trumpus - ilgus daiktus; • įvardija geometrinę figūrą; • žiūrėdamas paveikslėlį įvardina matomus veiksmus; • žaidžiant atlieka veiksmus: lygina, bėga, kepa, stebi ir pasako kokius veiksmus atlieka aukėtoja.
<p>Pradeda įsidėmėti pagrindines spalvas: raudoną, mėlyną, žalią, geltoną</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Derina spalvas ir pavadina; • atrenka ir skiria pagal vieną požymį skirtingus daiktus; • atsistoja ant tokios pat spalvos skritulio, kurį pavadina; • žaidžia su daiktais ir susipažįsta su jų savybėmis; • žiūrinėja paveikslus, parodo daiktus, pavadina jų

	<p>spalvas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Derina spalvas ir pavadina; • atrenka ir skiria pagal vieną požymį skirtingus daiktus; • atsistoja ant tokios pat spalvos skritulio, kurį pavadina; • atranda didelius-mažus daiktus; • atrenka trumpus - ilgus daiktus.
<p>Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis-mažas; ilgas-trumpas; sunkus-sunkus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mauna žiedus ant stovelio, stato bokštą, dėdamas vieną kaladėlę ant kitos; • bando nubrėžti brūkšnį, mėgdžioja judesius; • stebi veikiančius kitus vaikus, auklėtoją bando atlikti tuos pačius veiksmus.
<p>Domisi kaip kas nors veikia, vyksta, atidžiai stebi, bando</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėdamas kitus vaikus bando atlikti tuos pačius veiksmus: lipti, šliaužti, mesti, stumti, pastatyti, vaidinti, šokti, bėgti, piešti, dėlioti ir kita; • pasako ką pavyko atlikti, įvertina (pasidžiaugia, ploja, sušunka, nepavykus numeta, pradeda verkti, nusisuka, nueina).
<p>Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Atlikdamas sudėtingus veiksmus, stebi kas mato jo atliekamus veiksmus; • nepavykus atlikti susikremta, supyksta, nusisuka; • nedrąsiai paprašo suaugusio pagalbos, nuneša daiktą ir rodo ko jis nori; • metęs nepavykusią veiklą, po kiek laiko sugrįžta prie jos ir vėl bando įveikti; • gali stebėti kaip pavyksta draugui tai atlikti, mėgdžiodamas veiksmus atlieka pats.
<p>Nepavykus įveikti kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą</p>	<p>Vandenį geriantis popierius; rašomoji lenta; lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams, medžiagoms ir priemonėms; informaciniai leidiniai (knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai ir kt.); gyvūnų, augalų, gamtovaizdžių nuotraukos; skaičių, formų, dydžių, spalvų kortelės; priešingybių, priežasties-pasekmės, nuoseklumo, dalies ir visumos paveikslėliai, kortelės; smėlis, akmenukai, vanduo, gamtinė medžiaga, indai ir priemonės eksperimentavimui (mėgintuvėliai, pipetės, kempinės, vandenį sugeriančios medžiagos, indai bei priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniu, muilo burbulai, žaislinės plunksnos ir kt.); laikrodis, įvairios ilgio matavimo priemonės, skaičiavimo pagaliukai, žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui; išardomieji ir sudedamieji žaislai ir pan.; kilnojamoji magnetinė lenta (su muzikiniais priedais); puodeliai, laistytuvai</p>
<p>Ugdymo (si) aplinka ir priemonės</p>	

	gėlėms, gėlių žemė; žmonių buitės, profesijų atributai: įrankiai, rakandai (sodo įrankiai, namų tvarkymo priemonės); vėjo, vandens malūnai, parašiutai; galvosūkių, labirintai; gamtos garsų įrašai, filmuota medžiaga; magnetai ir pan.
KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA	
sietina su noru ir gebėjimu suprasti kitus, išreikšti save, būti suprastam; ieškoti informacijos, ją dalintis ir panaudoti; suprasti rašytinius šaltinius ir taip turtinti savo patirtį	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba, domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu. 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius nurodymus	<ul style="list-style-type: none"> Nurodo daiktą, pasako jo pavadinimą ir įvardija veiksmus; į klausimą atsako sakiniu; supranta ir veikia pagal žodinius nurodymus; žaidžia pirštukų žaidimus.
Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi skaitomų trumpų pasakų, siužetų iliustruojamų žaislais, seka pasakojimo turinį, veiksmų eigą, pastebi veikėjų veiksmus; atsako į klausimus.
Domisi skaitomais ir pasakojamais kūrinėliais	<ul style="list-style-type: none"> Varto knygeles, parodo paprašytus paveikslėlius; rodo daiktus ir juos pavadina; pasakoja apie žaislus, paveikslėlius, girdėtus grožinės literatūros kūrinius.
3-4 žodžių sakiniiais kalba apie save	<ul style="list-style-type: none"> Pasako savo vardą, atliktus veiksmus įvardija žodžiais; įvardina savo kūno dalis, jas rodo.
Mėgdžioja suaugusiųjų kalbėseną	<ul style="list-style-type: none"> Mėgdžioja garsus, balso intonaciją; kartoja garsų junginius; taria savo žodį daiktui ar veiksmui įvardinti; mėgdžioja suaugusiojo parodytą veiksmą, žaidžia.
Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato	<ul style="list-style-type: none"> Vardija aplinkoje esančius daiktus, žaislus; vartoja keletą apibendrinančių žodžių (indai, žaislai); pažįsta ir pavadina žmonių, gyvūnų, paukščių kūno dalis.
Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi skaitomų trumpų pasakų, siužetų iliustruojamų žaislais, seka pasakojimo turinį, veiksmų eigą, pastebi veikėjų veiksmus; atsako į klausimus.
Kartu su suaugusiuoju dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštukus	<ul style="list-style-type: none"> Deklamuoja neilgus eilėraštukus;

	<ul style="list-style-type: none"> • pradeda išklaudyti šalia esančius draugus; • klausosi pokalbių, pasakojimų
Žino ir vartoja mandagumo žodelius	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrauja su vaikais, suaugusiais; • supranta, kad reikia elgtis mandagiai, kalba vartodamas žodžius: „ačiū“, „prašau“.
Domisi ne tik knygelių paveikslėliais, bet ir tekstu	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi sekamų auklėtojos pasakų; • klausosi magnetofonu sekamų pasakų; • stebi spektaklius skirtus vaikams; • stebi, klausosi draugų žaidimų metu sakomų žodžių, sakinių.
Sieja paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina	<ul style="list-style-type: none"> • Žiūrinėja knygeles teiraudamasis apie matomus vaizdus; • nurodo daiktą, pasako jo pavadinimą ir įvardija veiksmus.
Įvairiais rašikliais brėžia vertikalias ir horizontalias keverzones	<ul style="list-style-type: none"> • Piešdamas brėžia brūkšni, linijas, apskritimą, keverzones; • bando įvardinti, pavadinti tai, ką nupiešė.
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	Knygos vaikams (knygelės, žurnalai, vaikiškos enciklopedijos, dailės albumai ir kt.); raidynai; žodžių kortelės, juostelės; stalo žaidimai su raidėmis, užrašais skirti kalbai ugdyti; kubeliai, automobiliai ir kt. su užrašais; pasakų, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai) ir kt.; žaislinės knygelės vaikams (su iškirptais langeliais, perspektyviniu vaizdu, turinčios vaizdo ir garso efektų); pasakų veikėjų siluetai, figūrėlės; skirtukai, žymekliai knygoms; simboliniai lipdukai; receptų knygos, telefonų knygos vaikų žaidimams; spausdinimo mašinėlė, kompiuteris, kompiuterinės programos (pvz., programos, padedančios vaikui suvokti, kas yra šviesa, programos, skatinančios vaikus kurti ir kt.)

SVEIKATOS KOMPETENCIJA	
sietina su šiomis ugdymo (si) sritimis: fiziniu aktyvumu bei kasdieniais gyvenimo įgūdžiais	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • noriai, džiaugsmingai juda, • noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius, • saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje. 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Geba stovėti ant vienos kojos (3-4 s.)	<ul style="list-style-type: none"> • Šoka ant abiejų kojų; • šoka ant vienos kojos; • išlaiko lygsvarą.
Tikslingai apeina, peržengia kliūtis	<ul style="list-style-type: none"> • Užlipa ant suolo, dėžės;

	<ul style="list-style-type: none"> • laipioja gimnastikos sienele; • šliaužia grindimis; • ropoja keturpėsčias; • pralenda pro lanką, pasuołę, virvę, kėdutę; • nušoka nuo laiptelio, peršoka brūkšnį; • šoka ant abiejų kojų; • šoka ant vienos kojos.
Bėga keisdamas kryptį, greitį	<ul style="list-style-type: none"> • Ėjimą kaitalioja su bėgimu; • išgirdęs sutartą signalą (švilpuką, plojimą) apsisuka ir bėga į kitą pusę.
Geba lipti laiptais	<ul style="list-style-type: none"> • Lipa laiptais aukštyn, žemyn pristatomu žingsniu.
Abiem kojom pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją	<ul style="list-style-type: none"> • Nušoka nuo laiptelio, peršoka brūkšnį; • šoka ant abiejų kojų; • šoka ant vienos kojos.
Geriau derina akies rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius	<ul style="list-style-type: none"> • Konstruoja; • veria ant virvutės sagas; • ridena, mėto, gaudo, spiria kamuolį; • įkerpa popieriaus kraštą.
Valgo ir geria savarankiškai, pradeda naudoti stalo įrankius	<ul style="list-style-type: none"> • Taisyklingai laiko šaukštą, savarankiškai valgo, žino savo vietą prie stalo, geria iš puoduko; • nusišluosto nosį servetėle ir ją išmeta į šiukšlių dėžę; • šaukštą laiko dešinėje rankoje, valgo iš savo lėkštės; • gerai sukramto maistą; • keliasi nuo stalo tik baigęs valgyti; • tyliai pastumia kėdutę prie stalo; • naudojami servetėle.
Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti	<ul style="list-style-type: none"> • Nustumia lėkštę su maistu kurio nenori, bando pasakyti; • išreiškia veido mimika, kas skanu, kas neskanu.
Pats nueina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiprašo į tualetą, padedamas susitvarko; • savarankiškai pats nueina į tualetą, susitvarko; • suaugusiojo padedamas nusiplauna rankas.
Suaugusiojo padedamas rengiasi	<ul style="list-style-type: none"> • Pats stengiasi nusirengti; • tvarko savo drabužius, aunasi batukus.
Padedamas plaunasi rankas, prausiasi	<ul style="list-style-type: none"> • Plauna rankas ir prausia veidą muilu, netaško vandens; • šluosto rankas ir veidą rankšluosčiu; • rankšluostį pakabina prie savo ženkliuko.
Vieną kita daiktą padeda į vietą	<ul style="list-style-type: none"> • Žino žaisliukų vietą - „namelius“, juos padeda į vietą; • pasako ir bando padėti draugui susitvarkyti.
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	Higienos reikmenys (muilas); kaspiniai, skarelės, skraistės

	šokiui; lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai, kėgliai, badmintonas; šiurkštūs, gruoblėti kilimėliai; sūpuoklės, sienelės, gimnastikos suoleliai, čižiniai; priemonės estafetėms, kliūtims; audeklo atraižos, elastingas popierius, rupus žvyras, nugludinti akmenėliai; paspirtukai; rogutės ir kt.; paveikslėliai, knygelės, dėlionės, loto augimo ir sveikatos temomis; vaikams pritaikyti indai ir stalo įrankiai, buities technika, skirta maistui ruošti; priemonės varstymui, segiojimui, raišiojimui; įvairios spynos, užraktai ir raktai; kabliukai; užsklandos; kamuoliai, skirti šokuoti, suptis; supamieji žaislai; grūdinimosi priemonės (indai vandeniui ir kt.); riedantys žaislai (karučiai, automobiliai, traukiniai ir kt.) ir pan.
MENINĖ KOMPETENCIJA	
sietina su estetiniu suvokimu, menine kūryba kaip raiškos priemone, laisve bei gebėjimu kurti ir išgyventi kūrybos džiaugsmą	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • domisi, gėrasi aplinka, meno kūriniais, menine veikla, • jaučia meninės raiškos džiaugsmą, • rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje, • jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą. 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Atpažįsta kai kuriuos girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi, ploja, trepsi; • rodo pirštuku, reiškia emocijas; • atpažįsta mėgiamų knygelių iliustracijas, piešinėlius, mimika, gestais, garsais reiškia emocijas.
Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį	<ul style="list-style-type: none"> • Stuksena kaladėlėmis, šaukštais, mediniu plaktuku, stuksena žaislu; • skambant muzikai ploja rankytėmis, trepsi kojytėmis; • skambant įvairaus ritmo muzikai improvizuoja, sukasi ratu, imituoja miegą, tylą, stoja, tupia ir kt., išreiškdami savo emocijas.
Emocingai reaguoja žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, knygelių iliustracijas, žaislus	<ul style="list-style-type: none"> • Išreiškia džiaugsmą emocijomis; • šypsosi, ploja, sušunka; • liūdi, verkia, pyksta.
Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis	<ul style="list-style-type: none"> • Prašo pakartoti patikusią dainelę, pasakėlę, šokį; • noriai dalyvauja muzikos užsiėmimuose; • rodo ir piešia po kelis kartus patikusį piešinėlį.
Domisi dainomis, instrumentiniais kūrinėliais, emocingai juos suvokia (ploja, trepsi ir kt.)	<ul style="list-style-type: none"> • Išreiškia džiaugsmą emocijomis; • šypsosi, ploja, sušunka; • žaidžia su muzikos instrumentais; • barškina barškalais; dainuoja kartu su auklėtoja.

Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais.	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi polkutės, lopšinės, maršo, valso muzikos; • klausydamas muzikos šoka, imituoja gyvūnų, paukščių, gamtos reiškinių garsus judesiu; • judesiais perteikia muzikos nuotaiką; • prisimena kaip atrodo personažai: kiškis-striksi, meška-šleivoja, selina-lapė, pelytė-bėga mažais žingsneliais.
Domisi muzikos instrumentais	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su muzikos instrumentais; • barškina barškalais; • imituoja muzikos instrumentus žiogelis-groja smuikeliu, kiškis-būgneliu.
Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius	<ul style="list-style-type: none"> • Reiškia emocijas bandydamas niūniuoti; • mėgdžioja herojų tariamus garsus; • klausosi upelio čiurlenimo, vandens teškėjimo, vėjo ūžesį ir kt.; • groja pasirinktais instrumentais, • dainuoja tęsdami pavienius garsus; • imituoja lėlytės migdymą dainuodami pavienius garsus.
Šoka spontaniškai kurdamas dviejų-trijų natūralių judesių seką	<ul style="list-style-type: none"> • Klausydamas muzikos šoka, imituoja gyvūnų, paukščių, gamtos reiškinių garsus judesiu.
Žaisdamas su žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius	<ul style="list-style-type: none"> • Stuksena kaladėlėmis, šaukštais, mediniu plaktuku, stuksena žaislu; • skambant muzikai ploja rankytėmis, trepsi kojytėmis.
Kalbėdamas intonuoja, mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia, imituoja šeimos narius; • numato personažus, apsivelka atitinkamais rūbais, kalbasi, bendrauja, imituoja, mėgdžioja judesius.
Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis	<ul style="list-style-type: none"> • Ritmiškai prisiliečia prie popieriaus lapo; • tapo liedami spalvas ant šlapio popieriaus lapo, mokosi išgauti naujų spalvų; • plėšo skirtingo šiurkštumo, storumo popierių ir klįjuoja ant popieriaus lapo; • supykęs brėžia liniją, piešia rutulį ar pan.; • atgnybia plastiliną, suka tarp delnų; • lipdo įvairias formas; • daro įspaudus ant lipdinio.
Bando ką nors pavaizduoti	<ul style="list-style-type: none"> • Vaidina, mėgdžioja ką prisimena, kaip darė mama, tėtė, sesė, brolis auklėtoja, kiti vaikai; • vartydamas knygeles bando vaidinti žvėrelius, paukštelius.
Kurdamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu	<ul style="list-style-type: none"> • Stato iš kaladėlių namelius, palieka, susidomi kita veikla; • žaidžia su draugu;

	<ul style="list-style-type: none"> • jei rezultatas nedomina, nebaigęs žaidimo nueina pas kitą draugą, auklėtoją.
Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje	<ul style="list-style-type: none"> • Suranda žaisliuką kitoje, ne jo vietoje ir vėl juo susidomi; • su senu žaisliuku žaidžia kitaip; • šlampuoja kamšteliais, trintukais, ritėmis nuo siūlų, bulvėmis, morkomis.
[sivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma	<ul style="list-style-type: none"> • Vartydamas knygeles bando vaidinti žvėrelius, paukštelius; • rodo kūno judesiais, veido mimika
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	<p>Priemonės tapymui, piešimui, lipdymui, kūrybiniams darbams (įvairūs dažai: guašas, akvarelė, kreidelės, pastelė; klėjai; balta ir spalvota kreida; pilki ir spalvoti pieštukai; įvairaus dydžio, pločio, storio teptukai; žirklys, kanceliariniai peiliukai, pagaliukai ir kt.); priemonės darbo vietai uždengti; apranga darbui su dažais; širmelė ir kita įranga teatrui; pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės ant lazdelių ir kt.; apranga ir vaidybos atributika vaikams (skraistės, skrybėlės, bižuterija, karūnos ir kt.); muzikos instrumentai (molinukai, akmenukai, lazdelės, metalofonai, kanklės, akordeonas, ritminiai mušamieji instrumentai (perkusija) ar savos gamybos instrumentai); muzikos centras arba garso grotuvas, būtiniausi įrašai (populiari, klasikinė, liaudies, vaikų ir kt. muzika); muzikos ženklų rinkiniai muzikos raštui (penklinių, natų, pauzių ženklai) ir kt.; priemonės tapymui, grafiniams, taikomosios dailės darbams (kempinės, voleliai; tušas, plunksna; adatos, vašelis, siūlai); štam pavimo, antspaudavimo priemonės, formelės; molbertai; muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai ir pan.</p>

4-6 metai	
SOCIALINĖ KOMPETENCIJA	
sietina su šiomis ugdymo(si) sritimis: savivokos ir savigarbos, emocijų suvokimo, savireguliacijos ir savikontrolės, santykių su bendraamžiais, santykių su suaugusiais bei iniciatyvumo ir atkaklumo	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • vertina save teigimai, • domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais, • sutelkia dėmesį, • geba valdyti emocijų raišką ir elgesį, • nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais ir bendraamžiais, • didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos

Supranta savo asmens tapatumą	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi, tyrinėja savo kūną, pavadina jo dalis; • pasako savo vardą, pavardę, kiek metų, jis - berniukas, ar mergaitė; • skiria savo asmeninius daiktus; • pasako kuo domisi, ką mėgsta, kokius žaislus turi; • žiūrėdamas į šeimos nuotrauką, pasako į kokį šeimos narį yra panašus; • apie save kalba pirmu asmeniu.
Skiria lytį	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako kuo skirtingi žmonės: jie vyrai ir moterys, vaikai; • žaidžia žaidimus, kuriuose būna mama, tėtis, vaikai; • klasifikuoja mergaičių ir berniukų aprangą, pomėgius, darbus.
Priskiria save šeimai, bendruomenei	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja apie savo šeimą, jos sudėtį, pasiskirstymą pareigomis; • vaidina, žaidžia, piešia šeimą; • sudaro šeimos medį; • pasakoja, kodėl šeima svarbi, ypatinga, mylima; • pasakoja apie šeimos šventes, dovanas; • žino, kad kai kurie vaikai neturi šeimos, juos užjaučia; • pasakoja apie savo grupės vaikus, auklėtojas; • imituoja suaugusiųjų veiklą, kuria žaidybines situacijas; • susipažįsta su darželio darbuotojais, pasako jų vardus, pareigas; • kaupia ir sistemina informaciją apie įvairias profesijas, bendruomenę, savo miestą.
Pasitiki savimi ir savo gebėjimais	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako kas jam geriausiai sekasi; • pasakoja ką moka padaryti, kaip padeda tėvams; • drąsiai imasi naujos, nepažįstamos veiklos, rodo iniciatyvą; • žaidžia nebijodamas rizikuoti, keisti, daryti savaip; • apie save kalba pozityviai.
Atpažįsta ir įvardina savo ir kitų jausmus ar emocijas bei jų priežastis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kokia jo nuotaika; • simboliu ženklu pažymi savo nuotaiką; • mimika išreiškia nuotaiką; • keičia intonaciją pagal nuotaiką.
Įprastose situacijose jausmus ir emocijas reiškia tinkamai	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardina savo jausmus; • pyktį, susierzinimą, pavydą reiškia priimtinais būdais; • žino, kad negalima mušti ar kitaip skriausti kito vaiko; • laikosi taisyklių, kurias sukūrė patys vaikai; • klausosi istorijų ir kintančias veikėjų nuotaikas

	žymi paveikslėliais.
Bando atsiliepti į kitų jausmus ar emocijas, keisti savo elgesį	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas, bendraudamas įvardina kito vaiko nuotaiką; • džiaugiasi kartu su kitu vaiku; • pasiūlo savo pagalbą; • atlieka vaidmenis kreipiant dėmesį į mimiką, gestų kalbą; • paguodžia, užjaučia kitą vaiką
Bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus	<ul style="list-style-type: none"> • Bent retsykiais paklūsta, nusileidžia kito vaiko valiai; • atsiprašo, paprašo; • derina savo veiksmus su kitais vaikais; • draugiškai dalinasi žaislais, saldumynais; • konfliktinėse situacijose naudoja „Stop“ ženklą arba judesį; • pasako, koks elgesys yra nepriimtinas, netoleruotinas.
Pasitiki pedagogais, drąsiai reiškia savo nuomonę, tariasi, derasi	<ul style="list-style-type: none"> • Kreipiasi į pedagogą vardu; • klausia pedagogo nuomonės, atsižvelgia į ją; • rodo simpatiją, prierašumą pedagogui; • kalbasi su pedagogu apie savo jausmus, patiki jam savo paslaptis; • derasi su pedagogu dėl pasiūlytos veiklos, siūlo savo idėjas.
Žino kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kokie pavojai gali kilti bendraujant su nepažįstamais žmonėmis; • vaidina situacijas, kuriose reikia rasti išeitį; • aptaria plakata, kuriame paaiškinta, kas gali padėti ištikus bėdai; • klausosi pasakų, eilėraščių, žiūri animacinius filmus apie įvairius pavojus; • žaidžia prevencinius stalo, kortelių žaidimus.
Turi bent vieną draugą, supranta, kas yra gerai, kas blogai	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako savo darželio, kiemo draugų vardus; • apibūdina savo draugų išvaizdą; • pasako, kaip reikia elgtis, kad turėtum draugų; • pasako kaip galima susidraugauti; • pasako kaip galima susitaikyti susipykus; • atsiprašo; • žaidžia vardų žaidimus.
Palankiai bendrauja su visais, supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes draugystei	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina kito vaiko asmenines savybes; • apibūdina netinkamai pasielgusio vaiko ketinimus; • pasako netinkamo elgesio pasekmes; • klausosi pasakų, žiūri animacinius filmus apie draugystę; • priima, žaidžia su kitaip atrodančiais,

	<ul style="list-style-type: none"> • besielgiančiais, specialiųjų poreikių vaikais; • dalyvaudamas išvykose, šventėse bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais, nepažįstamais vaikais; • pakviečia žaisti; • sako komplimentus; • saugo paslaptis.
Plėtoja paties pasirinktą veiklą po pietų miego, kitą dieną, kelias dienas	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia siužetinius vaidmeninius žaidimus, kurie tęsiasi kelias dienas; • konstruoja, piešia tą patį objektą, papildo naujomis detalėmis, perstato, keičia išvaizdą; • iš kartoninių plytų pasistato pilį, kurioje žaidžia kelias dienas, savaitę.
Ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą, siūlo kitiems įsitraukti į jo pasiūlytą veiklą	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgina, tyrinėja, kūrybiškai įgyvendina pedagogo pasiūlytas idėjas; • stebi suaugusius, jų veiksmus, klausydamas paaiškinimo, išbando naujus veikimo bei elgesio būdus, juos perima, kūrybiškai pritaiko; • siūlo savo idėjas, inicijuoja veiklą.
Savarankiškai bando įveikti kliūtis, nepasisekus kreipiasi į bendraamžius ir tik po to į suaugusįjį	<ul style="list-style-type: none"> • Pats randa išeitį iš įvairių žaidybinių situacijų; • dažnai išsprendžia konfliktą, susitaria be suaugusiojo pagalbos; • bando naujus veiklos būdus; • pasiūlo ir priima bendraamžių pagalbą; • paprašo pagalbos.
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	Popierinės kortelės vardui; Lietuvos žemėlapis; Lietuvos Respublikos vėliava (maža); Lietuvos Respublikos herbas; gimtojo miesto herbas; gaublys; saugaus elgesio kortelės, knygelės, paveikslėliai, dėlionės, stalo žaidimai, nuotaikų kortelės; siužetiniai žaislai; stalo žaidimai; atsipalaidavimo žaislai; priemonės šviesos ir šešėlių žaismui; veidrodžiai; muzikos įrašai; socialinio turinio knygelės, žurnalai; poelgio-pasekmės kortelės, paveikslėliai, dėlionės; žaislai, skirti žaidimui poromis (šachmatai, šaškės, domino); konstruktoriai; mozaikos; širmos, užtiesalai, dėžės, krepšeliai, pagalvėlės, kilimėliai; vaikiška bižuterija, rūbai; švenčių atributika; animaciniai filmai.
PAŽINIMO KOMPETENCIJA	
sietina su smalsiu, aktyviu aplinkos tyrinėjimu, žinių ir patirties įgijimu ir pritaikymu tolesniam pažinimui ir mokymuisi, problemų sprendimu	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais, • domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando samprotauja, • nori pažinti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja, • nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus, • nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšius ir santykius, • domisi tuo, kas nauja, palankiai nusiteikęs naujoms veikloms, 	

<ul style="list-style-type: none"> nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniniams sunkumams įveikti. 	
Ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas	<ul style="list-style-type: none"> Ieško informacijos knygoose, enciklopedijose; klausinėja, domisi, prašo papasakoti; pavadina, aiškina, apibūdina daiktus, reiškinius, patirtus įspūdžius ir išgyvenimus; užduoda klausimus, skatinančius tyrinėjimą (kodėl vienas daiktas plaukia, o kitas skęsta).
Kalba apie tai, ko norėtų išmokti	<ul style="list-style-type: none"> Domisi profesijomis, įvardina, kuo norėtų būti užaugęs; Įvardina ką gali padaryti pats ir ko norėtų išmokti.
Išsiaiškinta, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose	<ul style="list-style-type: none"> Ieško informacijos knygoose apie gamtą, žmonių pasaulį, technikos ir technologijos stebuklus; žiūrinėja paveikslus, nuotraukas, pavadinimus po jais; klausosi informacinių tekstų, aiškinasi, kur ir kaip gyvena žmonės, augalai, gyvūnai, kaip prisitaiko prie gamtos sąlygų.
Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė; ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, atsižvelgia į jų nuomonę	<ul style="list-style-type: none"> Susidūręs su problema, bando spręsti ją pats, pritaiko įvairius sprendimo būdus; žino kurią problemą gali įveikti pats ar su bendraamžių pagalba, o kada – kreiptis pagalbos į suaugusįjį; tariasi, aiškinasi, reiškia ir gina savo nuomonę; ieško sprendimų pagal pateiktas užduotis, bando modeliuoti situaciją pagal pateiktą auklėtojos užduotį arba pavyzdį.
Siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas, veikdamas vienas su kitu, bendraudamas su įvairiais žmonėmis mokosi padėti vienas kitam; pasako, kad veikia įvairių paslaugų tarnybos: gydytojai padeda susirgus; vairuotojai veža žmones; gaisrininkai, policininkai užtikrina saugumą; darželio auklėtojos rūpinasi vaikais ir kt.; žaidžia siužetinius žaidimus, stalo, kortelių žaidimus, žiūri ir komentuoja plakatus apie pagalbą vienas kitam.
Domisi aplinka (augalais, gyvūnais), atlieka paprastus bandymus	<ul style="list-style-type: none"> Artimiausioje aplinkoje stebi augalus; Vardija, ko reikia augalams, kad jie augtų: drogmės, saulės, priežiūros; ☐ Sodina, prižiūri, stebi augalo augimą; ☐ Pasakoja, kurie augalai teikia naudą, gydo; ☐ Pasakoja kaip gyvūnai susiranda maisto, kokiuose namuose gyvena; ☐ Stebi, tyrinoja ir eksperimentuoja su augalais ir jų dalimis; ☐ Naudoja tam tikras augalų dalis (daržoves, vaisius, lapus) maistui ir pasako, kokios augalų dalys naudojamos žmonių buityje; ☐ Pastebi augalus,

	<p>gyvūnus liaudies meno kūrinuose; ☐ Grožisi aplinką puošiančiais augalais; ☐ Vyksta Y ekskursijas (mišką, zoologijos sodą ir kt.).</p>
<p>Domisi praeitimi, istoriją, kitomis šalimis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi pasakų, eilių, dainų, padavimų, sakmių, mįslių, priežodžių, greitakalbių; • žino, kad žmonės pasaulyje kalba įvairiomis kalbomis; • žiūrinėja tėvų, senelių, prosenelių nuotraukas; • žiūri animacinius filmus apie praeitį, senovę, kitas šalis, papročius; • domisi Lietuvos ir pasaulio istorija: varto knygeles, enciklopedijas, žiūri foto nuotraukas ir vaizdo įrašus, • domisi, atpažįsta, atkartoja, prisimena girdėtą informaciją iš gimtojo miesto istorijos.
<p>Tyrinėjimams pasitelkia įrankius ir kitas priemones</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Naudojasi žiūronais, mikroskopu, magnetais, spyruoklėmis, veidrodžiais, keltuonais, didinamaisiais stiklais ir pan.; • pasako kam skirtas termometras; • lauke kasa, kapsto, tyrinėja tai, kas yra ant žemės, po žeme; • grupėje ant palangės augina augalus, stebi jų keitimąsi, laisto, prižiūri; • pasaulio pažinimui naudoja regą, klausą, uoslę, liežuvį, lytėjimą; • eksperimentuoja ir stebi savo veiksmų rezultatus: pradedą, pamatuoja, dedą į įdubimą, išpjovą; • ketinimui, sumanymui įgyvendinti spaudžia mygtukus, rankenas, atkabina kabliukus, bando segioti sagas, ką nors išvynioti, suvynioti, išpakuoti; • veikia su vaikiško dydžio namų apyvokos ir sodo tvarkymo įrankiais; • stebėjimų rezultatus ženklina ant įvairių priemonių: ūgio matuoklės, augalo aukštį ant popieriaus juostelės, vandens kiekį – lipduku ant indo šono.
<p>Aiškinasi, kuo yra panašus su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Natūraliai domisi savimi ir kitais žmonėmis: jų panašumais, skirtumais, išvaizda, jausmais, mintimis, darbais ir kūryba, gyvenimo būdu; • įvardina, į kurį iš savo artimųjų yra panašus, kuo panašus; • piešia šeimos narius, juos vaidina; • tyrinėja, aiškinasi, svarsto ir bando suprasti, kad šeimos paprastai skiriasi: jos įvairaus dydžio, susideda iš skirtingo skaičiaus narių.
<p>Palygina daiktus, medžiagas, atsižvelgdamas į savybes, juos grupuoja ir klasifikuoja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vartoja apibendrinančius žodžius: žaislai, avalynė, baldai, drabužiai, indai, maistas ir kt.;

	<ul style="list-style-type: none"> • pasako daikto paskirstė, paaiškina jo struktūrą, elementus; • naudoja daiktus pagal paskirtį, žino, iš kokios medžiagos jie pagaminti; • pasako kelis požymius, kuriais daiktai skiriasi; • sustato daiktus mažėjančia/didėjančia tvarka; • veikia su pažinimą skatinančiomis priemonėmis, medžiagomis, žaislais (formelės ir lenta su atitinkamų formų išpjovomis, žaislai su viena į kitą dedamomis dalimis ir kt.).
Žino tėvų profesijas, įvardija giminaičius	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kuo dirba vaiko tėvai, seneliai; • domisi paslaugų tarnybomis; • žaidžia ligoninę, mokyklą, parduotuvę ir pan.; • žaidžia stalo žaidimus, loto, kortelių žaidimus apie profesijas; • apibūdina profesijas, su kuriomis susiduria savo aplinkoje; • išvykų metu susipažįsta su įvairiomis profesijomis: parduotuvėje, bibliotekoje, gaisrinėje.
Žino savo namų adresą, šalį, sostinės, gimto miesto pavadinimą	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvaudamas išvykose, vartydamas knygeles, klausydamasis pokalbių sužino apie tai, kad turi gimtinę, Tėvynę; • pasako savo miesto pavadinimą, gatvę, kurioje gyvena; • pasako sostinės, gimto miesto pavadinimą, piešia žinomus sostinės objektus.
Skiria ir pavadina profesijas, techniką	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia ligoninę, mokyklą, parduotuvę ir pan.; • žaidžia stalo žaidimus, loto, kortelių žaidimus apie profesijas; • apibūdina profesijas, su kuriomis susiduria savo aplinkoje; • suaugusiems prižiūrint atsargiai ir saugiai žaidžia su mechaniniais žaislais; • žaidžia su mobiliais telefonais, fotoaparatais, kompiuteriais; • moka naudotis magnetofonu ar grotuvu.
Žino tradicines šventes	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja, kokias šventes jie švenčia namie su šeima; • švenčia įvairias tradicines šventes darželyje; • gamina įvairius papuošimus, simbolius priklausomai nuo šventės (Velykoms, Kalėdoms, Užgavėnėms, Kaziuko mugei, Vasario 16-ajai ir kt.); • pasako, koku metų laiku vyksta šventė.
Skiria naminius ir laukinius gyvūnus	<ul style="list-style-type: none"> • klausosi pasakų, eilių apie gyvūnus, jų būdą, savybes;

	<ul style="list-style-type: none"> • mėgdžioja gyvūnų judesius, garsus; • pasako, kuo gyvūnai naudingi, kurie gali būti pavojingi; • nori prižiūrėti gyvūnus, jaučia už juos atsakomybę.
Pradedą suprasti Žemės, saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su auklėtoja aiškinasi apie Žemės planetą ir dangaus kūnus; • pasako, kad dieną šviečia Saulė, o naktį Mėnulis; • įvardina kam reikalinga Saulės šviesa ir šilumą, kokia jos įtaka žmonėms, gyvūnams, augalams; • pasako kaip dangaus kūnai veikia aplinką: saulės šviesa reikalinga gyvybei, žvaigždės ir mėnulis praskaidrina nakties tamsą; • piešia, lipdo, aplikuoja įvairius dangaus kūnus, jų išsidėstymą; • apžiūrinėja gaublį ir stengiasi suprasti, kad žemė yra apvali.
Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi įvairius pėdsakus gamtoje, pasako kieno jie: ratų, šuns, žmogaus ir kt.; • domisi savo namais, sodyba, kaimu, gatve, kurioje gyvena; • rūpinasi augintiniais; rūpinasi žiemojančiais paukšteliais; • žino, kad nykstantys augalai ir gyvūnai surašyti „Raudonojoje knygoje“. Mokosi rūšiuoti atliekas .
Mokosi rūšiuoti atliekas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako pagrindinius atliekų rūšiavimo principus, pasako, kodėl reikia rūšiuoti atliekas; • panaudotas baterijas atneša į rūšiavimo dėžę darželyje; • žino ir apibūdina, kur dedamos atliekos; • iš buitinių atliekų gamina įvairius papuošimus, dekoracijas, žaislus ir kt.
Susieja daiktų kiekį su skaičiumi	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia stalo žaidimus, kuriuose naudojamas kauliukas (gali pastumti bokštelį per tiek langelių, kiek išriedėjo taškų); • žaidžia domino, kortelių žaidimus, atlieka pratybas, kur nupieštus daiktus turi susieti su skaičiumi.
Skaičiuoja bent iki 10	<ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja daiktus, metus, žmones; • vartoja kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras); • atsako į klausimus „kiek iš viso“, „kelintas“; • nustato skaičiaus „kaimyną“; • skaičiuoja, pasako kelintas eileje.
Supranta ir vartoja sąvokas daugiau/mažiau, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis	<ul style="list-style-type: none"> • Dalina daiktus, saldumynus, vaisius ir pan. į kelias dalis; • pasako, ar daiktai padalinti po lygiai, po daugiau/mažiau;

	<ul style="list-style-type: none"> • žaidžia parduotuvę, kur „sveria“, parduoda, atiduoda grąžą.
Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, iš kokių elementų susideda raštas; • piešia, margina, spalvina velykinius kiaušinius, pirštines, mandalas; • piešiniuose vaizduoja įvairių dydžių žmones, gyvūnus, daiktus; • randa kitą tokį patį atviruką su dailės kūrinio reprodukcija, fotografija.
Skiria plokštumos ir erdvės figūras	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi aplinkos daiktų formas; • savo darbeliuose formoms pavaizduoti panaudoja įvairius daiktus; • pasako, kokie daiktai rieda, kurie nerieda; atkreipia dėmesį į antspaudus smėlyje, sniege, žemėje, jų formą, dydį; • iš įvairių formų popieriaus lapų lanksto lankstinius, piešdamas, tapydamas, aplikuodamas naudoja pažįstamas formas.
Grupuoja, klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą, spalvą	<ul style="list-style-type: none"> • Lygindamas, tyrinėdamas, rūšiuodamas, vertina daiktų dydį; • daiktus lygina uždėdamas vieną ant kito, vieną prie kito; • skiria dėmesį daiktų formai, lanksto formas iš popieriaus, piešia, lipdo jas; • dėlioja figūras, daiktus nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai; • atrenka parodytos formos, spalvos, dydžio žaislus, daiktus; • lygina daiktų formą uždėjimo, pridėjimo ir atrankos būdu; • taisyklingai sudeda paveikslėlių sekas iš 4 ir daugiau dalių.
Matuoja atstumą, ilgį tūrį, masę nevertodamas sąvokų	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su smėliu, vandeniu, keičia indų formą; • rankose laikydamas daiktus nustato, kuris sunkesnis, lengvesnis; • matuoja daiktų dydį, storį, ilgį panaudodamas pėdą, saują, pirštą; • matuoja skystas ir birias medžiagas įvairios formos indais.
Apibūdina kitų daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų atžvilgiu	<ul style="list-style-type: none"> • Lygina daiktų padėtį erdvėje savo bei kito atžvilgiu; • skiria kairę ir dešinę savo puses, kūno priekį, užpakalį; • įvardina kairę, dešinę puses; • žaisdamas, pasakodamas, judėdamas vartoja sąvokas: „ant“, „už“, „po“, „šalia“; • orientuojasi popieriaus lape piešdamas;

	<ul style="list-style-type: none"> • pasako į kurią pusę nuvažiavo mašina, kur yra daiktas
Pradedama suvokti metų laikų, laiko tėkmę ir trukmę	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi gamtos spalvas, jų kaitą priklausomai nuo metų laiko, skiria metų laiką pagal pokyčius gamtoje; • žino ir apibūdina įvairius gamtos reiškinius (potvynį, žemės drebėjimą, vaivorykštę ir pan.); • stebi ir lygina savaitės orus, juos žymi gamtos kalendoriuje; • apibūdina aprangą, avalynę, reikalingą žmogui kiekvienam metų laikui; • piešiniuose vaizduoja metų laikus; • vartoja sąvokas „šiandien“, „vakar“, „rytoj“; pasako, ką veikė šiandien, vakar, ką veiks rytoj; • pasako paros dalis ir įvardina žmonių veiksenas (naktį – miega, rytą – keliasi).
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	<p>Vandenį geriantis popierius, vaškas, parafinas; žvakės; rašomoji lenta; lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams, medžiagoms ir priemonėms; informaciniai leidiniai (knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai ir kt.); gyvūnų, augalų, gamtovaizdžių ir gamtos paminklų nuotraukos; skaičių, formų, dydžių, spalvų kortelės; priešingybių, priežasties-pasekmės, nuoseklumo, dalies ir visumos paveikslėliai, kortelės; smėlis, akmenukai, vanduo, gamtinė medžiaga; didinamieji stiklai, indai ir priemonės eksperimentavimui (mėgintuvėliai, piltuvėliai, vamzdžiai, matuokliai, kempinės, vandenį sugeriančios medžiagos, indai bei priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniui, muilo burbulai, žaislinės plunksnos ir kt.); laikrodis, kompasas, termometrai (vandens, oro, kūno šilumos), statoskopas, įvairios ilgio matavimo priemonės, svirtinės svarstyklės; skaičiavimo pagaliukai, skaičiuotuvai, specialios didaktinės skaičiavimo priemonės; erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros; pinigų pavyzdžiai; žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui; išardomieji ir sudedamieji žaislai, daiktų modeliai; aitvarai (popieriniai, plastmasiniai, medžiaginiai ir kt.) ir pan.; flanelinė lenta, kilnojamoji magnetinė lenta (su muzikiniais priedais); puodeliai, laistytuvai gėlėms, gėlių žemė; žmonių buities, profesijų atributai: įrankiai, rakandai (sodo įrankiai, namų tvarkymo priemonės, meistravimo įrankiai ir priemonės); tikra buitinė technika: radijo aparatai, fotoaparatai, telefonai, žibintuvėliai; techniniai žaislai (žybsintys, pypsintys; prisukami, inerciniai, elektriniai, t. y. su elementais); vėjo, vandens malūnai, parašiutai; galvosūkių, labirintų; gamtos garsų įrašai, filmuota medžiaga; magnetai ir kt.</p>
KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA	

sietina su noru ir gebėjimu suprasti kitus, išreikšti save, būti suprastam; ieškoti informacijos, ją dalintis ir panaudoti; suprasti rašytinius šaltinius ir taip turtinti savo patirtį	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba, • domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu. 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Klausosi įrašų, tekstų bendrine kalba ir tarpe	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi sekamų pasakų, sakmių, padavimų, skaitomų pažintinės literatūros kūrinių; • nuolat klausosi lietuvių liaudies kūrinių, dainų, žaidimų, garsiažodžių, patarlių, priežodžių, greitakalbių intuityviai perimdami etninį lietuvių kalbos reikšmių ir prasmių paveldą; • žaidžia įvairius kalbinius, lietuvių liaudies žaidimus bei ratelius, klausosi 19 19 pedagogo kalbos; • klausosi tautosakos kūrinių, pastebi juose tarmiškus žodžius, bando juos atkartoti
Skiria žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę	<ul style="list-style-type: none"> • Nujaučia žodžių sąsajas sakinyje, jų darybos, kaitymo dėsnius; • žaidžia žodžių žaidimus; • kuria naujus žodžius, ieško panašiai skambančių besirimuojančių žodžių.
Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus	<ul style="list-style-type: none"> • Įvairios žaidybinės veiklos metu žaidžia garsais; • nusako pirmą ir paskutinį garsą žodžiuose; □ Klausos greitakalbių, gamtos garsų pamėgdžiojimo.
Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi pokalbių, pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, „gyvos“ muzikos (lopšinių, žaidimų ir kt.), įrašų; • klausinėja ką reiškia nežinomi žodžiai; • nusako klausomo kūrinio veiksmo vietą, laiką, eigą, apibūdina veikėjus.
Kalba natūraliai atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius	<ul style="list-style-type: none"> • Užmezga kontaktą, pasiūlo ką nors daryti (žaisti, piešti, dirbti) kartu vienam ar keliems bendraamžiams; • paprašo informacijos, dalijasi su kitais turima informacija; • diskutuoja įvairiomis temomis; • pratinasi išgirsti pedagogo ar draugų siūlymus, pastabas, paskatinimus, į juos reaguoti; • kalbasi apie bendravimo, elgesio taisykles; □ Žaidžia stalo žaidimus, apžiūrinėja, aptaria žaislus ir kitus daiktus; • tyli, kai kalba grupės draugas ar pedagogas, paiso grupoje sukurtų kito klausymo taisyklių; • pakartoja, pasako kitaip, jei jo nesupranta;

	<ul style="list-style-type: none"> • atsako į pateiktus klausimus; • tikslingai nusako daiktus, jų ypatybes ir skaičių įvardžiais ir skaitvardžiais; vartoja būdvardžių laipsnius, būseną nusakančius veiksmažodžius ir jaustukus.
Garsiai svarsto planuojamos veiklos eigą	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja, ką ruošiasi daryti, koks bus rezultatas; • kalba apie tai, ką norėtų veikti, matyti, išgirsti; • fantazuoja, apibūdina, nuotaikingai reiškia mintis; • pasakoja apie savo ir kitų veiklą
Klausinėja apie matytą, girdėtą, sugalvotą, pajautą	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja suaugusįjį apie daiktus, reiškinius, jų savybes; medžiagas, įvykius, būsenas; apie sudėtingus reiškinius, priežastinius ryšius; • kartu su kitais kelia elementarias hipotezes.
Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemas	<ul style="list-style-type: none"> • Kuo nors pasidžiaugia su pažįstamais, mažai pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis; • ką nors praneša, papasakoja didelei vaikų grupei; • kalba apie tyrinėjant pastebėtas daiktų savybes; aiškina, pasakoja ką pats žino; • bendraamžiams išdėsto kilusias problemas; • kalba apie savo išgyvenimus namuose, grupėje, kelionėje; • kalba ką mato, girdi, veikia; • kalbasi su bendraamžiais, pedagogais, pasakoja patirtus įspūdžius, nutikimus; • kalbasi telefonu, „rašo“ laiškus.
Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja žiūrėdamas į paveikslėlius; • padedant pedagogui atpasakoja pasaką; • seka savo sukurtas pasakas; • sukuria paveikslams pavadinimus; • turi mėgstamų kūrinių, žurnaliukų, TV laidų, herojų
Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, deklamuoja	<ul style="list-style-type: none"> • Mokosi eilėraščių, dainelių, klausosi lietuvių liaudies ir kitos muzikos; • seka girdėtas pasakas, kuria savo; keičia pasakos pabaigą, pradžią, įvykių seką, įveda naujus veikėjus, juos keičia ir kt.; • kuria istorijas, skaičiuotes, eilėraščius, garsų pamėgdžiojimus, greitakalbes, žaidimus; • skaito knygelių, žurnalų, laikraščių iliustracijas.
Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonaciją	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja teatrinėje veikloje, darželyje vykstančiose šventėse; • žaidžia teatrą, mėgdžioja pasakų herojus; • reguliuoja savo kalbos garsumą; • atkreipia dėmesį į kalbos intonacijas, jų įvairumą, kalbos tempą, pauzes tarp žodžių, kalbos garsų.
Domisi knygomis, įvairiais	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirenka knygą, varto, žiūrinėja knygas,

rašytiniais tekstais	<p>periodinius leidinius;</p> <ul style="list-style-type: none"> atsineša mėgstamą knygą ir apie ją pasakoja kitiems; ilustruoja knygas, rengia piešinių parodas; padedamas suaugusiųjų, taiso apiplyšusias knygas, jas aplenkia, steigia grupės bibliotekas.
Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties	<ul style="list-style-type: none"> Savo patirtus įspūdžius reiškia piešiniais, ženklais, judesiais; žaidžia, imituoja, pasakoja įvardinant matomų žmonių, daiktų, reiškinių, vietovių, augalų, gyvulių pavadinimus; atskiria išmonę nuo realybės.
Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidos sudaro žodį	<ul style="list-style-type: none"> Mokosi taisyklingai ir aiškiai tarti gimtosios kalbos žodžius; žaidžia žodžiais ir kuria naujus žodžius, ieško panašiai skambančių, besirimuojančių žodžių.
Žino keliolika abėcėlės raidžių	<ul style="list-style-type: none"> Rodo ir įvardija raides; rašo savo vardą, tėvų vardų pirmąsias raides; dėlioja paveikslėlius su užrašytais raidėmis; manipuliuoja įvairios medžiagos raidėmis.
Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis	<ul style="list-style-type: none"> Pastebi ir įvardina vaizdų, ženklų, garsų skirtumus; imituoja įvairius garsus (gyvūnų, paukščių balsus, vojo ūžes, griaustinio dundėjimą, lietaus teškėjimą ir t.t.); žaidžia artikuliacijos, balso lavinimo, kvėpavimo žaidimus.
Supranta rašymo tikslus	<ul style="list-style-type: none"> Žymi daiktus kortelėmis su užrašytu vardu; kalba, pasakoja, deklamuoja, suprasdamas, kad visa tai užrašoma ženklais; keverzoja, piešia, rašo raides žodžius; lankosi bibliotekoje, knygyne; kuria knygeles, grupos laikraštį, lankstinuką, dienoraštį, skelbimus, kvietimus, sveikinimo atvirukus, žemėlapius, kalendorius, grupės taisykles, dienotvarkę, valgiaraštį, receptus.
Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje esančius žodžius	<ul style="list-style-type: none"> Dailina, spalvina korteles su užrašytais žodžiais, vardais; štapuoja savo vardą; „Rašo“ knygeles; kuria iš paveikslėlių grupės knygeles, jas pavadiną; kopijuoja savo vardo raides, jas atpažįsta ir parodo knygoje; rašo laišką draugui iš viršaus į apačią, iš kairės į dešinę.
Įvairiais simboliais bando perteikti	<ul style="list-style-type: none"> Piešia didžiąsias raides, skaitvardžius;

informaciją	<ul style="list-style-type: none"> • piešia ornamentus, spalvina, karmo, lipdo tekstą; • rašo molyje, smėlyje, ant stiklo, lentoje ir kitur; • atvaizduoja ir žymi daiktus simboliais, schemomis; • kuria gyvenamųjų namų, gatvių planus, schemas, žemėlapius
Kompiuteriu rašo raides, žodžius	<ul style="list-style-type: none"> • Susipažįsta su kompiuteriu, naudojimosi juo galimybėmis, sudedamosiomis dalimis: klaviatūra, monitoriumi, pele; • stebi, kaip rašo, spausdina ar renka tekstą kompiuteriu suaugusieji; • mėgina pamėgdžioti, „rašo“ tekstą; • kompiuteriu parašo savo vardą.
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	Knygos vaikams (knygelės, žurnalai, vaikiškos enciklopedijos, dailės albumai ir kt.); raidynai; žodžių kortelės, juostelės; stalo žaidimai su raidėmis, užrašais skirti kalbai ugdyti; kubeliai, automobiliai ir kt. su užrašais; pasakų, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai, garso kasetės) ir kt.; žaislinės knygelės vaikams (su iškirptais langeliais, perspektyviniu vaizdu, turinčios vaizdo ir garso efektų); pasakų veikėjų siluetai, figūrėlės; skirtukai, žymekliai knygoms; simboliniai lipdukai; receptų knygos, telefonų knygos vaikų žaidimams; spausdinimo mašinėlė, kompiuteris, kompiuterinės programos (pvz., programos, padedančios vaikui suvokti, kas yra šviesa, programos, skatinančios vaikus kurti muziką, modeliuoti daiktus, bandyti rašyti ir kt.).
MENINĖ KOMPETENCIJA	
Sietina su estetiniu suvokimu, menine kūryba kaip raiškos priemone, laisve bei gebėjimu kurti ir išgyventi kūrybos džiaugsmą.	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • domisi, gėrasi aplinka, meno kūriniais, menine veikla, • jaučia meninės raiškos džiaugsmą, • rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje, • jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą. 	
Sietinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, kilusią nuotaiką	<ul style="list-style-type: none"> • Lankosi, stebi, pasakoja, apibūdina, vertina tai, ką matė parodoje, spektaklyje; • Kuria, fantazuoja, seka juokų pasakas; • Laisvai, spontaniškai reiškia savo įspūdžius, išgyvenimus; • Reiškia, komentuoja, išsako vaidinimo sukeltus įspūdžius; • Kalba su auklėtoja ir draugais dailės procese, taip pat apžiūrint dailės kūrinius; • Kalba apie dailininkų, architektų kūrybą, vaikų darbus.
Stengiasi kuo gražiau šokti,	<ul style="list-style-type: none"> • Vaidina – žaidžia trumpas sceneles pagal literatūrinius,

vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti	<p>muzikinius, istorinius, pačių pasiūlytus siužetus;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parodo parengtas sceneles draugams, tėvams švenčių koncertų metu; • Vaidindami atskleidžia savo meninius gebėjimus: dainuoja, šoka, groja; • Piešia, kuria įvairioms parodėlėms; • Elgiasi pagal sceninio elgesio taisykles: išeina į sceną, nusilenkia, palaukia kol baigsis plovimai, padėkoja publikai.
Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba	<ul style="list-style-type: none"> • Aktyviai eksponuoja savo darbus, rodo kitiems; • Įgarsina pasakodami, improvizuodami savo piešinį; • Klausydami muzikos stengiasi susikaupti, įsiklausyti; • Aptaria savo ir kitų vaikų dailės darbus; • Stebi aplinką ir patirtus įspūdžius vaizduoja piešiniuose, kūrybiniuose darbeliuose, pasakoja, komentuoja, pristato savo kūrinį.
Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius, pasako, kas jam gražu	<ul style="list-style-type: none"> • Varto lietuvių liaudies meno albumus; • Klausosi lietuvių liaudies dainų, tautosakos kūrinių; • Dalyvauja darželio, grupės aplinkos puošime; • Pasako, kas jam gražu, kas patinka meno kūrinyje, aplinkoje, drabužiuose; • Stebi, tyrinėja tautodailės ir profesionaliosios dailės kūrinius
Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi, tyrinėja, atranda, išgirsta natūralių (gamtos) ir žmogaus sukeltų garsų pasaulį; • Raiškiai taria skaičiuotes, greitakalbes, paukščių pamėgdžiojimus; • Tapo klausydami muzikos ir ją atvaizduoja.
Pasako kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos girdimus instrumentus	<ul style="list-style-type: none"> • Laisvai judėdamas improvizuoja, mokosi pajusti judėjimo kryptį, tempą, ritmą, charakterį; • Klausosi muzikos kūrinių, išreiškia, atliepia jų nuotaikas, emocijas; • Klausosi aplinkos garsų, juos įvardina; • Įvardina ryškiai išsiskiriantį instrumentą ir jį pavaizduoja; • Žino terminus: kompozitorius, dainininkas, choristas.
Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas	<ul style="list-style-type: none"> • Išbando, atranda, naudoja balso galimybes, taisyklingai kvėpuoja, aiškiai artikuliuoja ir tiksliai intonuoja; • Intonuoja įvairiu aukštumu kartodami patarles, mėgdžiodami auklėtoją, drauge tęsia vieną toną; • Dainavimą papildo judesiais: imitaciniais, instrumentiniu bei „kūno garsų“ pritarimu, kurį gali sugalvoti patys.
Eina ratelių, šoka šokius ratu, vienoje linijoje, su įvairiais žingsniais ir elementais	<ul style="list-style-type: none"> • Laisvai juda erdvėje, improvizuoja judesius, jaučia judesio kryptį, tempą, ritmą, charakterį; • Ritmingai atlieka elementarius judesius (šuoliukus, pritūpimus, sukinius); • Šoka, žaidžia lietuvių liaudies žaidimus, ratelius ir šokius.

<p>Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2-3 garsų melodijas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Grodami išbando įvairius garsų išgavimo būdus: mušimą, pūtimą, braukimą; • Groja, žaidžia įvairius kvėpavimo žaidimus; • Susipažįsta su 2-3 naujais mušamųjų, styginių bei pučiamųjų muzikos instrumentų skambesiu ir garsų išgavimo būdais, juos pavadina; • Groja ritmus su pauzėmis, keičia grojimo tempą, dinamiką.
<p>Pritaria suaugusiojo grojimui, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinį</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi, atlieka tautosakos kūrinis, liaudies dainas; • Atliekamiems kūriniais pritaria švilpynėmis, molinukais, tamburinais, būgneliais, barškučiais ir kt.
<p>Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Susipažįsta su liaudies instrumentais; • Atlieka vokalinius pratimus dėl artikuliacijos, taisyklingos laikysenos ir kvėpavimo, dainavimo ritmo pajautimo; • Parenka instrumentą kūrinėlio turiniui, veikėjui pavaizduoti; • Sugalvoja ritmus žodeliams, skanduotėms, trumpiems eilėraštkams, plodami, trepsėdami ar grodami su ritminiais instrumentais; • Padainuoja, paploja, pagroja įvairiais būdais savo ar draugo vardą; • Įgarsina pedagogo sekamą pasaką.
<p>Šoka sudėtingesnius ratelius, įvairių žingsnių ir natūralių judesių šokius</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaro paprasčiausias figūras: sustoja į ratelį, vorą, dviem eilėm, poromis; • Šokdami rateliu gali keisti ratelio dydį, kryptį, atlikti dviejų dalių šokelius, žaidimus, su tekstais ir be jų; • Juda zigzagais, sudaro ratelį savarankiškai.
<p>Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Laisvai judėdamas improvizuoja, mokosi pajusti judėjimo kryptį, tempą, ritmą, charakterį; • Improvizuodami laisvai perteikia skambančios muzikos nuotaiką, vaizduoja įvairių gyvūnų, personažų charakterį; • Darniai sutardami atlieka paprasčiausias figūras: pritūpia, pašoka, sukasi už parankių, didina – mažina ratelį, sudaro du ratelius; • Sugalvoja judesių nesudėtingai dainelei; Melodiją išreiškia judesiu.
<p>Kuria lėlių, dramos vaidinimus, improvizuoja trumpas frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia emocines būsenas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Improvizuoja trumpas sceneles be žodžių ir su žodžiais, pavieniui ir su draugais; • Bendraudami vienas su kitu keičia balso intonaciją; • Sveikinas vienas su kitu, su žaisliukais; • Žaidžia laisvai, spontaniškai, atkuria iš patirties išgyventus vaidmenis (gydytojas, pardavėja ir kt); • Gamina, dekoruoja pirštų lėles.
<p>Detalesniais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kuria, tyrinėja, fantazuoja, veikia su tapybos, grafikos bei įvairiomis dailės medžiagomis plokštumoje ir erdveje; • Kuria pačių išgyventą ir vaizduojamą pasaulį pačiu pasirinkta ar auklėtojos siūloma technika;

	<ul style="list-style-type: none"> • Lytėdami, regėdami pajunta tai, ką įsivaizduoja; • Piešia, vaizduoja, fantazuoja, kuria išklause žodinės kūrybos, peržiūrėję knygelį iliustracijas.
Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais)	<ul style="list-style-type: none"> • Pratinasi užrašyti vardą ar pirmąją jo raidę; • Piešiniuose naudoja regimos informacijos vaizdinius: raides, skaičius, rodykles; • Plėšo, kerpa, klijuoja įvairias geometrines formas, dėlioja ornamentus, regimos informacijos ženklus; • Naudoja horizontalias, vertikalias, pasvirusias linijas.
Skirtingiems sumanymams įgyvendinti pasirenka dailės priemones ir technikas, eksperimentuoja mišriomis technikomis	<ul style="list-style-type: none"> • Kuria pačių išgyventą ir įsivaizduojamą pasaulį pasirinkta ar auklėtojos siūloma technika; • Atranda linijos, spalvos, formos, medžiagos struktūros ypatumus; • Atranda formų, spalvų, reiškinių priešingybes; • Braižo pagaliuku ant smėlio, sniego; • Naudoja miūšrią techniką: kreideles ir spalvotus pieštukus ar flomasterius; • Plėšo, kerpa, klijuoja įvairias geometrines formas, dėlioja ornamentus, regimos informacijos ženklus; • Konstruoja iš medinių, plastmasinių detalių.
Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų	<ul style="list-style-type: none"> • Pratinasi naudoti, pažinti pagrindines spalvas veikloje: tapydami, aplikuodami, darydami atspaudus, konstruodami, žaisdami; • Vardina, išreiškia metų laikų spalvas, jų nuotaiką spalvomis, simboliais; • Tapo plačiu teptuku, pamirkytu vandenyje (be dažų) ant šaligatvio, tvoros ar kt.
Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, įsivaizduoja, fantazuoja	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi žmonių, gyvūnų, paukščių pėdsakus sniege, smėlyje, patys juos padaro; • Naudoja įvairaus dydžio kartono dėžes žaidimams; • Tapo maišydami spalvas ir nusako jų pavadinimus; • Pro langą ar pasivaikščiojimų metu stebi gamtą, analizuoja jos objektus ir juos atvaizduoja; • Kalbasi apie tai, kokiomis spalvomis vaizduoti.
Ieško naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, lengvai, greitai keičia, pritaiko, siekia savito rezultato	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuodami su įvairiomis priemonėmis ir medžiagomis atranda įvairias linijas, dėmes, jų derinius; • Pastebi, atranda, išbando reikšdami savo sugebėjimus su įvairaus šiurkštumo, storumo, įvairių spalvų popieriumi (laikraščiai, servetėlės, tapetai, folijos ir kt.); • Piešia, lanksto, klijuoja įvairias plokščias ir pusiau plokščias formas; • Išbando įvairias priemones, kuriomis galima štampuoti: pagaliukai, trintukai, kamšteliai iš bulvės, morkos, burokėlio; • Kuria paveikslėlį iš spalvoto plastilino ant kartono; • Kuria iš gamtinių medžiagų; • Tapo darbelius neatkeliant rankos, vienu užsimojimu, vaizduojančius spirale, siūlų kamuolį;

	<ul style="list-style-type: none"> • Daro koliažus, tapo portretus, gamina kaukes.
Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoja su didelių matmenų medžiagomis ant didelių popieriaus lapų; • Eksperimentuoja su įvairiomis grafikos priemonėmis ir medžiagomis; • Eksperimentuoja ant balto ir spalvoto (sauso, šlapio) įvairaus formato, įvairaus dydžio popieriaus pirštu, teptuku, guašo dažais ar akvarele; • Laisvai eksperimentuoja naudodamas skirtingas spalvas, formas; • Laisvai eksperimentuoja su įvairiomis tūrinėmis medžiagomis: moliu, plastilinu, drėgnu smėliu, sniegu.
Ugdymo (si) aplinka ir priemonės	<p>Priemonės tapymui, piešimui, lipdymui, kūrybiniam darbams (įvairūs dažai: guašas, akvarelė, kreidelės, pastelė; klėjai; balta ir spalvota kreida; pilki ir spalvoti pieštukai; įvairaus dydžio, pločio, storio teptukai; žirkklės, kanceliariniai peiliukai, pagaliukai ir kt.); priemonės darbo vietai uždengti; apranga darbui su dažais; širmelė ir kita įranga teatrui; pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės ant lazdelių ir kt; apranga ir vaidybos atributika vaikams (skraistės, skrybėlės, bižuterija, karūnos ir kt.); muzikos instrumentai (molinukai, akmenukai, lazdelės, metalofonai, smuikas, išilginė fleita, kanklės, akordeonas, ritminiai mušamieji instrumentai (perkusijs) ar savo gamybos instrumentai); muzikos centras arba garso grotuvas, būtiniausi įrašai (populiari, klasikinė, liaudies, vaikų ir kt. muzika); muzikos ženklų rinkiniai muzikos raštui (penklinių, natų, pauzių ženklai) ir kt; priemonės tapymui, grafiniams, taikomosios dailės darbams (kempinės, voleliai; tušas, plunksna; adatos, vąšelis, siūlai); šampavimo, antspaudavimo priemonės, formelės; molbertai; muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai ir pan.</p>
SVEIKATOS KOMPETENCIJA	
sietina su šiomis ugdymo (si) sritimis: fiziniu aktyvumu bei kasdieniais gyvenimo įgūdžiais	
Esminės nuostatos:	
<ul style="list-style-type: none"> • noriai, džiaugsmingai juda, • noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius, • saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje 	
Siektinos vertybinės nuostatos, gebėjimai, pasiekimai	Vaiko veiksenos
Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikšto tiesiai nedidelėmis grupelėmis, visa grupe; • Vaikšto vorele salės pakraščiais pagal daiktinius orientyrus, keičiant vedėjus; • Vaikšto poromis, susikabinus rankomis, keičiant kryptį; • Vaikšto tarp dviejų nubrėžtų linijų (25 – 30 cm) jų neužminant; • Vaikšto dideliu ratu, susikabinus rankomis;

	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikšto tarp išdėstytų daiktų; • Vaikšto ant žemės padėta lenta (15 – 20 cm); • Vaikšto nuožulnia lenta; • Vaikšto vorele pirštų galais, kulnimis, aukštai keliant kelius; • Vaikšto peržengiant per daiktus, gulinčius ant žemės (lazdas, kaladėles, kėglius); • Vaikšto suoleliu, stora virve, lazda, plokščiu lanku, padėtu ant grindų, tiesiai ir šonu (pristatomu žingsniu); • Vaikšto dviese, trise, vorele įvairiai susikabinus rankomis, keičiant tempą, darant posūkius; • Išsisklaidžius po signalo, ieško savo vietos voroje; sustoja įvairiais rikiuotės būdais (poromis, ratu, keliais ratais, voromis, eile); • Vaikšto horizontaliu, nuožulniu buomu, atlikdami įvairius judesius rankomis ir kojomis; • Vaikšto su gimnastikos lazda už nugaros sulenktomis per alkūnes rankomis; • Vaikšto suoleliu pernešant įvairius daiktus; ties viduriu parsilenkiant su draugu; • Vaikšto keturpėscias praslysdamas pro virvutę, pro lanką, lenta; • Laipioja aukštyn ir žemyn pristatomuoju žingsniu.
Bėga pristatomu ir pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius	<ul style="list-style-type: none"> • Bėga tiesiai nedidelėmis grupelėmis, visa grupe; • Bėga vorele salės pakraščiais pagal daiktinius orientyrus, keičiant vedėjus; keičiant kryptį; • Bėga tarp dviejų nubrėžtų linijų (25 30 cm) jų neužminant; • Bėga tarp išdėstytų daiktų; • Bėga vorele įvairiai keičiant tempą, darant posūkius; • Išsisklaidžius po signalo, ieško savo vietos voroje, sustoja įvairiais rikiuotės būdais (poromis, ratu, keliais ratais, voromis, eile); • Bėga išsiskleidžiant, gaudant ir išsisukinėjant; pabėga nuo gaudančiojo, paveja bėgantįjį; • Bėga plačiu žingsniu, peržengiant kliūtis; • Pagal signalą kaitalioja ėjimą su bėgimu.
Bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn	<ul style="list-style-type: none"> • Bėga ant žemės padėta lenta (15 -20 cm); • Bėga nuožulnia lenta, suoleliu; • Bėga horizontaliu, nuožulniu buomu, atliekant įvairius judesius rankomis ir kojomis (rankos į šalis, už galvos, už nugaros, moja kojas pirmyn, atgal, ant pirštų ir pan.).
Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį	<ul style="list-style-type: none"> • Šokinėja siekdami daikto; • Nušoka nuo paaukštinimo; • Šokinėja per nedidelę kliūtį (virvutę, plokščią lentą); • Šokinėja abiem kojom judėdami į priekį; • Šokinėja per dvi linijas; • Nušoka nuo paaukštinimo į lanką; šokinėja viena koja iš lanko į lanką;

	<ul style="list-style-type: none"> • Šokinėja vietoje abiem kojom, ant vienos kojos, nuo kojos ant kojos po signalo pasisukdami nurodyta kryptimi, pritūpdami; • Šokinėja iš vietos arba įsibėgėjus į aukštį, peršokdami kliūtį; • Šokinėja pirmyn, suspaudę tarpo kojų koki daiktą; • Šokinėja per nejudančią virvutę einant ir bėgant; • Šokinėja per sukamą ilgą šokdynę; • Šokinėja į toli iš vietos, įsibėgėjus.
Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau	<ul style="list-style-type: none"> • Sulaiko paridentą kamuolį ir ridena jį atgal; • Laisvai meta kamuolį į priekį ir bėga jo pagauti; • Meta kamuolį į viršų ir jį sugauna; • Meta kamuolį į žemę ir jį sugauna; • vaikšto ridendamas kamuolį suoleliu; • Meta kamuolį kitam ir sugauna metamą atgal; • Iš už galvos abiem rankom, per petį kaire, dešine ranka meta kamuolį į toli; • Meta smėlio maišelius į horizontalų taikinį dešine ir kaire ranka; • Meta į toli mažus kamuoliukus, kankorėžius, smėlio maišelius ir pan.; • Meta sniego gniūžtes, kamuolį į judantį taikinį; • Užsisega, atsiseiga drabužius; varsto, kopijuoja, konstruoja, žaidžia su dėlionėmis.
Tiksliau valdo pieštuką, žirkles	<ul style="list-style-type: none"> • Kerpa žirkėmis; • Piešia, kopijuoja, apvedžioja linijas; • Brėžia tiesias, pasvirusias linijas, kopijuoja spausdintines raides, ornamentus.
Žaidžia komandoje, derina veiksmus	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai žaidžia ir organizuoja įvairius sportinius žaidimus; • Dalyvauja estafetėse; • Geranoriškai, garbingai ir nuotaikingai rungtyniauja ir lenktyniauja; • Tariai bendros veiklos ir žaidimų, pasidalijimo žaislais bei sporto priemonėmis; • Veikia drauge, suteikia pagalbą kitam ar jos paprašo, džiaugiasi bendrais pasiekimais fizinėje veikloje; • Žaidžia komandinius žaidimus su taisyklėmis: kvadrata krepšinį, futbolą, badmintoną ir kt.
Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus	<ul style="list-style-type: none"> • Ridena kamuolį į vartus, taiko į daiktus (kėglius, kamuolius ir pan.); • Meta kamuolį į žemę ir atmuša keletą kartų iš eilės; • Eina ir bėga ridendamas, varydamas kamuolį vingiais tarp daiktų; • Mėto kamuolį į horizontalų ir vertikalų taikinį dešine ir kaire ranka; • Mėto kamuolį per kliūtis vienas kitam ir jį sugauna.

Valgo tvarkingai	<ul style="list-style-type: none"> • Naudojasi stalo įrankiais (šaukštu, šakute); • Naudojasi servetėle; • Valgo neskubėdamas, gerai sukramto maistą; • Mandagiai elgiasi ir bendrauja prie stalo.
Žino, kad maistas reikalingas, kad augtų, būtų sveikas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja apie pagrindinius sveikatos požymius, klausosi kūrinėlių apie sveikatą, sveiką maistą; • Varto enciklopedijas, patiekalų knygas, kuria plakatus, lankstinukus, knygeles, receptų knygas; • Domisi organizmo funkcijomis, varto knygeles apie virškinimo, kvėpavimo, kraujotakos ir kt. organizmo sistemas; • Domisi patiekalo sudedamosiomis dalimis; • Pjausto, sveria, dalina daržoves, vaisius ir kt. maisto produktus.
Įvardija vieną kitą produktą, kurį valgyti sveika, kurį - ne	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbasi apie maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir tuos, kurių reikėtų atsisakyti; • Gamina įvairius patiekalus; • Plauna įvairius patiekalus; • Varto knygeles, diskutuoja, domisi sveiku maistu ir vaisių nauda sveikatai; • Pratinasi valgyti daugiau daržovių, vaisių • Pratinasi nevalgyti nežinomo maisto; • Stebi sveiko maisto piramidę ir susipažįsta su subalansuotos mitybos poveikiu sveikatai.
Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą	<ul style="list-style-type: none"> • Budi grupėje; • Susipažįsta su maisto gamavimo higiena ir stalo serviravimu.
Savarankiškai rengiasi, aunasi	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai rengiasi; • Užsisėga sagas, užsitraukia užtrauktukus; • Užsiriša batų raištelius; • Tvarkingai susideda drabužius ir avalynę; • Rūpinasi rūbų, avalynės švara.
Suaugusiųjų padedamas, renkasi drabužius ir avalynę pagal orą	<ul style="list-style-type: none"> • Rengiasi lengvai, kad drabužiai netrukdytų judėti; • Diskutuoja apie drabužių paskirtį, jų naudojimą pagal metų laikus; • Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia aprenkti/nurengti lėlę, meškiuką ar kitą žaislą, parinkti reikiamus drabužius; • Piešia metų laikus ir pagal orą apsirengusius žmones.
Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą	<ul style="list-style-type: none"> • Diskutuoja apie švaros ryšį su sveikata; • Plauna rankas prieš valgį, parėjęs iš lauko, pasinaudojęs tualetu; • Prausiasi, naudojasi muilu, rankšluosčiu; šukuojasi asmeninėmis šukomis; • Po valgio skalauja burną; valosi dantis; • Naudojasi nosine čiaudant, kosint, sergant sloga; • Savarankiškai naudojami tualetu.
Priminus stengiasi vaikščioti, sėdėti	<ul style="list-style-type: none"> • Pratinasi teisingai stovėti, sėdėti įvairios veiklos metu:

taisyklingai	<p>žaisdamas, piešdamas, žiūrėdamas knygeles, televizorių ir kt.;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Basomis atlieka fizinius pratimus, vaikšto po žolę, smėlį, akmenis.
Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą	<ul style="list-style-type: none"> • Pats susitvarko darbo vietą po įvairios veiklos; • Susitvarko žaislus, padeda juos į tam skirtą vietą; • Pavalgęs nusineša indus į virtuvėlę.
Stengiasi laikytis susitartų taisyklių	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba, diskutuoja apie saugų elgesį kieme, parke, gatvėje, prie vandens; • Domisi, aiškinasi, kur kreiptis pagalbos nelaimės atveju; • Įsimena pagal telefoną; • Kalba, komentuoja kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis; pajutęs pavojų, kviečia suaugusius; • Žaidžia įvairius saugaus eismo žaidimus, atlieka didaktines užduotis; atpažįsta pagrindinius kelio ženklus.
Stebint suaugusiam, saugiai naudojami pavojingais įrankiais	<ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai naudojasi žirkklėmis, peiliu, klijais ir kt.; • Diskutuoja apie pavojingus sveikatai elektros prietaisus, rozetes, peilius, kitus aštrius daiktus; • Neliečia vaistų, buitinės chemijos.
Ugdymo(si) aplinka ir priemonės	<ul style="list-style-type: none"> • Higienos reikmenys (muilas); kaspiniai, skarelės, skraistės šokiui; lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai, kėgliai, badmintonas; treniruokliai (batutas ir kt.); šiurkštūs, grublėti kilimėliai; sūpuoklės, sienelės, kopėčios, laipiojimo virvės, gimnastikos suoleliai, čiužiniai; priemonės estafetėms, kliūtims; audeklo atraižos, elastingas popierius, rupus žvyras, nugludinti akmenėliai; paspirtukai; rogutės ir kt.; kūno dažai; paveikslėliai, knygelės, dėlionės, loto augimo ir sveikatos temomis; vaikams pritaikyti indai ir stalo įrankiai; buitinė technika, skirta maistui ruošti; priemonės varstymui, segiojimui, raišiojimui; įvairios spynos, užraktai ir raktai; kabliukai; užsklandos; kamuoliai, skirti šokuoti, suptis; supamieji žaislai; grūdinimosi priemonės (indai vandeniui ir kt.); riedantys žaislai (karučiai, automobiliai, traukiniai ir kt.) ir pan.

V. UGDYMO(SI) PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaikų pasiekimų vertinimas – neatsiejama kokybiško ugdymo(si) dalis. Tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas.

Pedagogas nuolat stebi ir fiksuoja vaikų veiklą ir elgesį. Vaikų stebėjimas numatomas savaitiniuose ugdymo(si) planuose. Vaiko pasiekimai įvertinami du kartus per mokslo metus: rugsėjo mėnesį vykdomas pirminis vertinimas, balandžio mėnesį – baigiamasis vertinimas(apibendrinant pokyčius per mokslo metus). Prireikus atliekami tarpiniai vaiko pasiekimų vertinimai. Pasiekimų vertinimas skirtas:

- Padėti vaikui sėkmingai įgyti gebėjimus, žinias, supratimą, augti ir tobulėti įvairiose ugdymo(si) srityse;
- Padėti pedagogams pažinti kiekvieną vaiką, atpažinti jo turimus pasiekimus skirtingose ugdymo(si) srityse, nustatyti individualų ugdymo(si) tempą, išsiaiškinti ugdymo(si) poreikius;
- Numatyti tolesnio vaiko ugdymo(si) rezultatus, atsižvelgiant į jo ugdymo(si) poreikius, pasiekimus bei daromą pažangą, atrinkti tinkamesnį ugdymo(si) turinį, metodus, būdus, priemones, aplinką ir kt.;
- Numatyti, kaip ugdymas bus individualizuojamas, pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo interesus, polinkius, lūkesčius, galimybes, turimą patirtį;
- Nuolat stebėti, ko ir kaip vaikas mokosi, ko išmoko, kokius sunkumus patyrė, kaip juos įveikė ir į tai atsižvelgiant koreguoti ugdymo(si) procesą;
- Atrinkti ir pateikti tėvams(globėjams) aktualią informaciją apie jų vaikų ugdymą(si), tai motyvuoja juos aktyviau įsitraukti į vaikų ugdymą įstaigoje;
- Pateikti objektyvią informaciją apie vaiko(grupės) ugdymą(si) kitiems specialistams, įstaigos vadovams;
- Aptarti specialiųjų ugdymo(si) poreikių (kalbos sutrikimus, elgesio problemų turintys, gabūs vaikai) turinčių ugdytinių pasiekimus įstaigos Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose.

Pedagogai, vertindami ir apmąstydami ugdytinių pasiekimus ir pažangą, įsivertina ir savo profesinės veiklos kokybę.

Vaiko pasiekimų įrodymai kaupiami jo pasiekimų aplanke. Mokslo metų pabaigoje jie apibendrinami. Aplanką sudaro:

1. Vaiko pasiekimų vertinimo forma (Priedas Nr.2).
2. Darbai, įrodantys vaiko raidos lygį (vaikų raiškos darbeliai, kūrybos knygelės, pedagogo užrašyti įvairūs pasakojimai, vaikų „auksinės mintys“, samprotavimai, žodinė kūryba).

Vertinant vaiko pasiekimus laikomasi vertinimo ir jų pateikimo etikos reikalavimų, užtikrinamas jų laikymo saugumas. Vertinimas vaikui garantuoja psichologinį saugumą, sėkmės išgyvenimą, yra įdomus, patrauklus, informatyvus pedagogams ir tėvams(globėjams).

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Fišer D.K. Montesoriška motina. Vilnius, 1992.
2. Grunelius E.M. Ankstyvosios vaikystės pedagogika. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centras, 1999.
3. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014. Prieiga internetu: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/naujienos/ipup-projektas/pedagogus-pasieks-ikimokyklinio-amziaus-vaiku-pasiekimu-aprasas-/19443>
4. Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinės rekomendacijos, 2015. Prieiga internetu: [https://www.smm.lt/uploads/documents/ugdymo/knyga%20ugdymo%20bendroji%oprograma\(2\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/ugdymo/knyga%20ugdymo%20bendroji%oprograma(2).pdf)
5. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas, Caglin P.I., 2001.
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo 2011 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. V-1009 “Dėl Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“. Prieiga internete: www.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/aprasas.
7. Prieiga internete: <http://www.alternatyvusisugdymas.lt/index.php/alternatyvusis-ugdymas/alternatyviojo-ugdymo-istorija>
8. Prieiga internete: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367157061015/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
9. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa, 2014. Prieiga internetu: [http://www.smm.lt/uploads/documents/Pr%C5%A1mokyklinio%20bendrojioprograma\(2\).pdf](http://www.smm.lt/uploads/documents/Pr%C5%A1mokyklinio%20bendrojioprograma(2).pdf).
10. Žilienė D. Žmogaus slėpiniai ir pedagogika. Vilnius, 1997.
11. Žukauskienė R. Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius: Margi rašta, 2012.